

บทที่ 5

การจัดการความขัดแย้ง ทางออก และผลกระทบ

วิธีการจัดการความขัดแย้งของผู้มีส่วนได้เสีย

การจัดการความขัดแย้งในโครงการก่อตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม จังหวัดชลบุรี ประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้อง 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายสนับสนุน ฝ่ายคัดค้าน และตัวแทนภาครัฐ เมื่อการดำเนินโครงการเกิดความขัดแย้งขึ้น ตัวแทนภาครัฐซึ่งมีอำนาจหน้าที่ระงับความขัดแย้ง ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัด ได้พยายามประสานความคิดและความต้องการของฝ่ายต่าง ๆ เข้าร่วมกัน แต่อย่างไรแล้วก็ไม่เป็นผล เนื่องจากเป้าหมายของฝ่ายสนับสนุนคือ “สร้าง” ขณะที่เป้าหมายของฝ่ายคัดค้านคือ “ไม่สร้าง” ซึ่งถือเป็นความขัดแย้งแบบ zero-sum game นั่นคือจะมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้นที่บรรลุเป้าหมายได้ และความขัดแย้งจะยุติได้ก็ต่อเมื่อมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบรรลุเป้าหมายอย่างเด็ดขาดเท่านั้น ทำให้ทั้งสองฝ่ายต้องแข่งขันเพื่อเอาชนะกันและกัน วิธีการจัดการความขัดแย้งของแต่ละฝ่ายมีกระบวนการดังนี้

1. การจัดการความขัดแย้งโดยฝ่ายคัดค้าน

ด้วยสาเหตุของความขัดแย้งที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4 ทำให้คนกลุ่มหนึ่งในอำเภอหนองใหญ่รวมตัวกันคัดค้านโครงการ คนกลุ่มนี้อยู่ในสถานภาพที่เรียกว่าเป็น “หลงจู้” เก่นนำหลัก ๆ ได้แก่ นางสาวปริยดา ศิริวรราช และนายลำพูน ทองเงินเจริญ ซึ่งได้ร่วมกันจัดตั้ง “ชมรมสร้างสันติสุข” ขึ้นเมื่อเดือนธันวาคม 2543 เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเคลื่อนไหว โดยใช้บ้านของนางสาวปริยดาเป็นที่ตั้งชมรม และแต่งตั้งนางสาวปริยดาเป็นประธานชมรม พร้อมกันนั้นก็ได้ติดต่อเชิญนายธีรวัจน์ นามดวง นักเคลื่อนไหวที่เคยเป็นแกนนำต่อต้านศูนย์บำบัดกากอุตสาหกรรมเจนโก้ ในอำเภอปลวกแดง จังหวัดระยอง มาเป็นที่ปรึกษาชมรม ๗ การเคลื่อนไหวของกลุ่มดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

1.1 การยื่นหนังสือคัดค้าน

ในขั้นต้นชมรมสร้างสันติสุขได้ยื่นหนังสือคัดค้านโครงการเสนอไปยังเทศบาลตำบลหนองใหญ่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ตลอดจนผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี โดยชี้ถึงผลกระทบต่าง ๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชน แต่ไม่มีหน่วยงานได้รับฟังการคัดค้าน (ปริยดา ศิริวรราช, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

1.2 การสร้างมติมหาชน

เมื่อการร้องเรียนขั้นต้นไม่เป็นผล ชมรมสร้างสันติสุขจึงขยายแนวร่วมในการคัดค้านโครงการด้วยการสร้างมติมหาชน โดยใช้วิธีการปลุกเร้าผ่านเวทีสาธารณะและการประชาสัมพันธ์

ซึ่งการจัดเวทีสาธารณะนั้นมีขึ้น 3 ครั้ง แต่เป็นครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เท่านั้นที่มีเป้าหมายในการสร้างมติมหาชน ส่วนครั้งที่ 3 เป็นการแสดงผลงานเพื่อกระตุ้นผู้มีอำนาจตัดสินใจให้ยกเลิกโครงการดังกล่าวในหัวข้อถัดไป

เวทีสาธารณะครั้งที่ 1 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2544 มีชาวหนองใหญ่เข้าร่วมชุมนุมกว่า 500 คน โดยเชิญวิทยากรจากกลุ่มกรีนพีซ กลุ่มที่เรียกตัวเองว่าสหพันธ์ประชาชนเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาภาคตะวันออก และตัวแทนชุมชนมาบตาพุด ในงานนี้นอกจากวิทยากรจะได้ถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการเกี่ยวกับวิธีการกำจัดมูลฝอย และเกณฑ์การเลือกสถานที่กำจัดมูลฝอยแล้ว ยังได้ฉายเทปบันทึกภาพ (VDO) เกี่ยวกับอันตรายจากสารพิษที่มากับมูลฝอย ตลอดจนผลกระทบต่าง ๆ จากโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะกรณีปัญหาการส่งกลิ่นเหม็นจากศูนย์กำจัดกากอุตสาหกรรมเจนโกที่มมาบตาพุด จังหวัดระยอง การจัดเวทีสาธารณะครั้งนี้มีผลอย่างมากต่อการรวมตัวกันคัดค้านของชาวบ้าน เพราะขณะนั้นผู้รับผิดชอบโครงการยังไม่มี การแสดงรายละเอียดใด ๆ เกี่ยวกับโครงการ ประชาชนจึงไม่ทราบว่าแท้จริงแล้วโครงการศูนย์กำจัดมูลฝอยรวมคืออะไร มีกระบวนการจัดการมูลฝอยอย่างไร เมื่อรับข้อมูลจากนักวิชาการและผู้มีประสบการณ์ดังกล่าว จึงรู้สึกเกรงกลัวผลกระทบ (ปริยดา ศิริวรราช, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

เวทีสาธารณะครั้งที่ 2 จัดขึ้นเมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2544 เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนจะทำการประชาพิจารณ์ โดยมีวิทยากรซึ่งเป็นตัวแทนจากชุมชนบ้านคว่ำ คลองด่าน และบ่อนอก-หินกรูด มาถ่ายทอดประสบการณ์ในการต่อต้านโครงการของรัฐและขั้นตอนการทำประชาพิจารณ์ เวทีสาธารณะครั้งนี้มีชาวบ้านเข้าร่วมประมาณ 1,000 คน (ปริยดา ศิริวรราช, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545) ผลจากการจัดเวทีสาธารณะครั้งนี้ได้ต่อยอดและขยายการคัดค้านโครงการยิ่งขึ้นไปอีก เนื่องจากชาวบ้านได้รับข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากโครงการก่อสร้างสาธารณะต่าง ๆ ตลอดจนกลไกการจัดการของรัฐที่มักไม่โปร่งใส ทำให้ชาวบ้านเกิดทัศนคติในด้านลบต่อการจัดการโครงการของภาครัฐ (มณู มงคลบริรักษ์, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2545 ; ประพนธ์ ทองไพบูลย์กิจ, สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2545)

นอกจากจัดเวทีสาธารณะแล้ว แกนนำชมรมสร้างสันติสุขยังได้ดำเนินการประชาสัมพันธ์เพื่อณรงค์ให้ชาวบ้านเข้าร่วมคัดค้านโครงการมากขึ้น โดยใช้รถยนต์ติดเครื่องกระจายเสียง จัดทำวารสาร แจกใบปลิวแผ่นพับ และปิดป้ายตามแหล่งชุมชน ดังตัวอย่างวาทกรรมที่ใช้ปลูกเร้า เป็นต้นว่า

“หลีกให้พ้นความคิดการพัฒนาด้วยกองขยะ”

“ขยะแปลว่าเหม็นเน่า ขยะแปลว่าเชื้อโรค ขยะแปลว่าหนอน ขยะแปลว่ากรูกร้าง ขยะแปลว่าต้องทิ้งไปให้ไกล ขยะแปลว่าใคร ๆ ก็รังเกียจ”

“หรือเราจะเอาขยะที่ใคร ๆ ก็อยากทิ้งให้พ้นตัว”

“หยุดขยะ หยุดขัดแย้ง”

“พวกเราไม่ต้องการขยะมาเป็นบ่อเกิดของเชื้อโรคมามากมาย ส่งกลิ่นเหม็น ทำลายแหล่งน้ำ”

“ขยะมาอยู่ที่นี้ อากาศจะเป็นอย่างนี้ไหมหนอ”

ฝ่ายคัดค้านยังได้โจมตีผู้บริหารท้องถิ่นที่ให้การสนับสนุนโครงการผ่านทางวารสารของชมรมที่จัดทำขึ้น โดยชี้ถึงผลประโยชน์ที่ผู้บริหารท้องถิ่นจะได้รับหากก่อตั้งโครงการสำเร็จ เช่น ระบุว่าที่ดินที่กำหนดให้เป็นพื้นที่โครงการเป็นของนายกมล เลิศประเสริฐเวช นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหนองใหญ่ 200 ไร่ ที่เหลือเป็นของสมาชิกสภาเทศบาลคนอื่น ๆ และญาติของนายกมลเอง พร้อมกับได้อ้างถึงคำกล่าวของนายกเทศมนตรี ๆ ที่ต้องการให้ท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์เฉพาะหน้าจากงบประมาณ และคำกล่าวของนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีที่รับประกันโครงการว่าหากไม่คิดจะนำชาวบ้านไปเผาทิ้งเอง นำมาโจมตีว่าผู้บริหารท้องถิ่นมีเจตนาที่ไม่ดีต่องบประมาณแผ่นดิน และมีวิสัยทัศน์ต่ำไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศไทย (ชมรมสร้างสันติสุข, 2544, หน้า 5)

ขณะที่ผู้บริหารท้องถิ่นต่างมองว่า การจัดเวทีสาธารณะและการประชาสัมพันธ์ข้างต้นเป็นการสร้างข้อมูลเท็จเพื่อปลุกระดมมวลชน ดังได้กล่าวว่า

“กลุ่มเสียประโยชน์ได้ไปหาชุมชนที่เคยต่อต้านโรงงาน ไปถึงบ้านครัว หินกรุด กลุ่มเจนโก้ กลุ่มเหล่านี้เข้ามาสอนกลยุทธ์ให้กลุ่มเสียประโยชน์นั้น แล้วก็มาพุดูแหย่ คนเฒ่าคนแก่ ชาวบ้านก็เลยคล้อยตาม” (มณู มงคลบริรักษ์, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2545)

“พวก NGOs มาปลุกระดม ปั่นหัวชาวบ้าน ให้ข้อมูลผิด ๆ เช่น ฉายวิดีโอบ่อขยะที่เป็นปัญหากับชาวบ้านอย่างของราชเทวะและบ่อขยะที่กำแพงแสน ซึ่งจริง ๆ แล้วบ่อขยะพวกนั้นกับโครงการศูนย์กำจัดมูลฝอยรวมมันไม่เหมือนกัน แถมแกนนำฝ่ายคัดค้านยังบอกกับชาวบ้านว่า ถ้าโครงการตั้งสำเร็จผู้บริหารจะได้กันคนละสิบล้าน ซึ่งมันไม่จริงเลย” (เจริญ กิจเฮงพานิช, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2545)

“ฝ่ายคัดค้านให้ข้อมูลเกินจริงในด้านร้าย เอา NGOs มาพูดเสียหาย เช่นว่า ถ้าโรงขยะมาใกล้ที่เลี้ยงไว้จะตายหมด จะเกิดมะเร็ง เด็กจะพิการ” (ประพนธ์ ทองไพบูลย์กิจ, สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2545)

“ฝ่ายคัดค้านไปเอา NGOs มาพูดให้ชาวบ้านกลัว บอกอีก 5 ปีเด็กเกิดใหม่จะเป็นเอ๋อ มัน (สำปะหลัง) จะไม่ออกหัว ต้นไม้ตายหมด มันจะเหม็นแบบเจนโก้” (กมล เลิศประเสริฐเวช, สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2545)

ไม่ว่าการจัดเวทีสาธารณะและการประชาสัมพันธ์ข้างต้นนั้นจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จเพื่อปลุกระดมมวลชนหรือไม่ก็ตาม แต่ก็ได้ส่งผลให้กลุ่มผู้คัดค้านโครงการขยายตัวขึ้นเรื่อย ๆ ตามลำดับ ดังจะเห็นได้ว่า การจัดเวทีสาธารณะครั้งที่ 1 มีชาวบ้านเข้าร่วมชุมนุมประมาณ 500 คน เมื่อจัดเวทีสาธารณะขึ้นเป็นครั้งที่ 2 ได้เพิ่มผู้ชุมนุมขึ้นเป็นกว่า 1,000 คน ทั้งนี้ ชมรมสร้างสันติสุขได้รวบรวมรายชื่อผู้คัดค้านโครงการอยู่ตลอดเวลาของการเคลื่อนไหว (ปริญดา ศิริวรราช, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545) การจัดเวทีสาธารณะและการประชาสัมพันธ์นอกจากจะทำให้ผู้ร่วมกลุ่มคัดค้านเพิ่มขึ้นแล้ว ยังได้สร้างความเข้มแข็งให้กับฝ่ายคัดค้านทั้งในด้านข่าวสารข้อมูล ประสบการณ์ ตลอดจนวาทกรรมต่าง ๆ เพื่อนำมาหักล้างข้อเสนองของโครงการ เห็นได้จากการทำประชาพิจารณ์ ที่ปรากฏว่าทุกข้อเสนอของฝ่ายสนับสนุนโครงการจะถูกโต้แย้งด้วยข้อมูลและวาทกรรมอีกชุดหนึ่งเสมอ (ดูภาคผนวก ง)

1.3 การกดดันด้วยพลังมวลชน

เมื่อสามารถสร้างมติมหาชนในการคัดค้านโครงการได้แล้ว ชมรมสร้างสันติสุขได้ใช้พลังมวลชนนั้นเป็นเครื่องมือเพื่อกดดันผู้มีอำนาจหน้าที่ตัดสินใจ โดยวิธีการเดินขบวน การชุมนุม และการยื่นรายชื่อผู้คัดค้าน

วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2544 แกนนำฝ่ายคัดค้านได้นำชาวบ้านประมาณ 500 คนเดินทางไปยื่นทำเนียบรัฐบาล เพื่อเรียกร้องต่อนายกรัฐมนตรีให้ยกเลิกโครงการก่อสร้างศูนย์กำจัดมูลฝอยรวมจังหวัดชลบุรี พร้อมกับยื่นเอกสารข้อมูลที่ฝ่ายคัดค้านเห็นว่าสะท้อนความจริงในการจัดการโครงการ เช่น การเลือกสถานที่กำจัดมูลฝอย การจัดซื้อที่ดิน เป็นต้น หลังจากนั้นจึงได้เคลื่อนตัวไปยังสำนักงานประมาณ เพื่อเรียกร้องต่อผู้อำนวยการสำนักงานประมาณและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังไม่ให้อนุมัติงบประมาณให้กับโครงการดังกล่าว (ชาวบ้านหนองใหญ่รวมพลังต้านโรงกำจัดขยะ สว. วีระ อาสาลุยแก่งทุจิด, 2544, หน้า 1) การกดดันด้วยวิธีนี้มีผลให้ทำให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจระดับสูงได้ทราบปัญหาและความต้องการของประชาชน แต่อย่างไรแล้วก็ยังคงต้องการพิจารณาต่อไป (ปริญดา ศิริวรราช, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

ภายหลังการทำประชาพิจารณ์ผ่านพ้นไป ในระหว่างที่รอผลสรุป ชมรมสร้างสันติสุขได้จัดเวทีสาธารณะครั้งที่ 3 ขึ้นเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2544 มีผู้เข้าร่วมชุมนุมกว่า 3,000 คน ซึ่งนับเป็นการแสดงพลังมวลชนครั้งใหญ่ของฝ่ายคัดค้านเพื่อกดดันผู้มีอำนาจตัดสินใจโครงการ แกนนำฝ่ายคัดค้านได้ใช้เวทีสาธารณะครั้งนี้แถลงการณ์วัตถุประสงค์ในการคัดค้านโครงการและแสดงเจตนารมณ์ที่จะเข้ามาแก้ปัญหามูลฝอยโดยวิถีทางของตน พร้อมกับเปิดให้ผู้เข้าร่วมชุมนุมแสดงความคิดเห็นและอภิปรายอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมชุมนุมยังได้ร่วมกันรำลึกประวัติศาสตร์ชุมชนที่มีมากกว่า 50 ปี โดยให้ผู้สูงอายุมาเล่าถึงประสบการณ์การใช้ชีวิตที่สงบสุขในสมัย

ก่อน (ชาวหนองใหญ่แสดงพลังอีกรอบ ลงมติถึงนายก ฯ ไม่เอาศูนย์ฯ, 2544, หน้า 13) ภายหลังการจัดเวทีสาธารณะครั้งที่ 3 เสร็จสิ้น แกนนำชมรมสร้างสันติสุขได้นำรายชื่อประชาชนผู้คัดค้านที่รวบรวมได้กว่า 3,000 คน ไปยื่นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและนายกรัฐมนตรี เพื่อยืนยันความต้องการที่แท้จริงของชาวหนองใหญ่ (ปริยดา ศิริรวาท, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

การจัดการความขัดแย้งของฝ่ายคัดค้าน โดยเฉพาะการสร้างมติมหาชนและการกดดันด้วยพลังมวลชน ซึ่งถือเป็นกระบวนการสร้างอำนาจจากประชาชนเพื่อต่อรองกับรัฐ แม้จะส่งผลให้ความขัดแย้งขยายตัวมากขึ้น แต่เนื่องด้วยเป้าหมายของฝ่ายคัดค้านมีความตั้งมั่นเพียงประการเดียวคือให้ยกเลิกโครงการโดยสิ้นเชิง จึงทำให้กระบวนการความขัดแย้งเข้าสู่การยุบตัวเร็วขึ้นเช่นกัน เพราะคู่ตรงข้ามไม่มีทางเลือกอื่น นอกจากละเป้าหมายของตนก็ต้องหลีกเลี่ยงถอนตัว ไม่เช่นนั้นจะนำไปสู่ความรุนแรงที่ไม่มีใครต้องการ

2. การจัดการความขัดแย้งโดยฝ่ายสนับสนุน

เมื่อเกิดกระแสการคัดค้านจากชุมชนท้องถิ่น ซึ่งนับเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินโครงการ หน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับปฏิบัติการก็คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี และเทศบาลตำบลหนองใหญ่ ได้เข้ามาจัดการปัญหานี้ด้วยการจัดขบวนการรวมกลุ่มคัดค้าน และพยายามสร้างความชอบธรรมในการดำเนินโครงการ โดยใช้สิทธิพลท้องถิ่นและกลไกรัฐราชการเป็นเครื่องมือ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 การจัดขบวนการรวมกลุ่มคัดค้าน

ในระยะก่อตัวของความขัดแย้ง เมื่อชาวบ้านเริ่มรวมกลุ่มคัดค้าน ผู้บริหารเทศบาลตำบลหนองใหญ่ได้พยายามจัดขบวนการรวมกลุ่มนั้น โดยนำกลไกรัฐราชการมาใช้อ้างว่าโครงการนี้เป็นนโยบายของกระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ ซึ่งมีการอนุมัติจากรัฐมนตรี และได้รับการจัดสรรงบประมาณมาแล้ว⁴ นอกจากนี้ผู้บริหารเทศบาลยังพยายามใช้สิทธิพลท้องถิ่นมาหนุน โดยอ้างถึงผู้มีสิทธิพลในจังหวัดที่ให้การสนับสนุนโครงการ ทำให้บางคนไม่กล้าแสดงความคิดเห็นใด ๆ และบางคนถึงกับเปลี่ยนไปสนับสนุนโครงการ ประโยคต่อไปนี้สะท้อนข้อเท็จจริงในกรณีดังกล่าวได้อย่างชัดเจน

“มันน้ำท่วมปาก พูดไม่ได้” (ธีรชาติ ญาณฉันทกุล, สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2545)

“ก็มีนะ ชาวบ้านบางคนที่เคยลงชื่อไว้ (รายนามผู้คัดค้าน) แล้วกลัวอิทธิพลจนมาขอลบชื่อ” (ปริยดา ศิริรวาท, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

⁴ ในกรณีที่ฝ่ายคัดค้านเดินขบวนไปสำนักงานประมาณ ส่วนหนึ่งคือต้องการทราบความชัดเจนเกี่ยวกับการอนุมัติงบประมาณให้กับโครงการดังกล่าว ซึ่งข้อเท็จจริงก็คือขณะนั้นยังไม่มีการอนุมัติโครงการและงบประมาณแต่อย่างใด

“รู้ทุกอย่างแต่ไม่ออกความเห็นอะไรทั้งนั้น” (สุข แซ่ก้ง, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2545)

“คนที่เอาด้วยก็เพราะต้องฟังกำนัน” (ขอสงวนนาม, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2545)

“เค้าอ้างว่าเป็นของบ้านใหญ่ ใครจะกล้าไปยุ่ง” (ขอสงวนนาม, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2545).

อย่างไรก็ตาม ข้ออ้างและคำพูดต่าง ๆ นั้น ได้ผลเพียงเล็กน้อยกับชาวบ้านไม่กี่ราย และชมรมสร้างสันติสุขยังคงสร้างมติดมาชนเพื่อคัดค้านโครงการอย่างเข้มแข็งต่อไป การจัดการของฝ่ายสนับสนุนจึงไม่สามารถหยุดยั้งการขยายกลุ่มคัดค้านได้ (ปริยดา ศิริรวาท, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

2.2 การสร้างความชอบธรรมในการดำเนินโครงการ

เมื่อไม่สามารถขัดขวางการรวมกลุ่มคัดค้านได้ ฝ่ายสนับสนุนจึงได้พยายามสร้างความชอบธรรมในการดำเนินโครงการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 ฝ่ายสนับสนุนโครงการใช้สื่อท้องถิ่นนำเสนอข่าวในด้านบวกให้กับโครงการ ในทางกลับกันก็โจมตีฝ่ายคัดค้าน ตัวอย่างเช่น

หนังสือพิมพ์เดอะซัน โพสต์ ประจำเดือนกุมภาพันธ์ 2544 พาดหัวข่าวว่า “นายกมลได้ขวางทำประชาพิจารณ์ แท้! ต้องการงาน” (2544, หน้า 1) โดยในรายละเอียดระบุว่า “นายกมล เลิศประเสริฐเวช นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหนองใหญ่ เปิดเผยว่าการคัดค้านนั้นเป็นเพียงคน 3 คนที่ไม่ได้ขายที่ดินให้โครงการ คน 3 คนนี้เคยต่อรองว่าหากจ่ายเงินให้จะหยุดการเคลื่อนไหว ซึ่งก็ได้ปฏิเสธไป มากไปกว่านั้นยังเคยเสียผลประโยชน์จากการที่ดินรวมองค์การบริหารส่วนตำบลหนองใหญ่เข้ากับเทศบาลหนองใหญ่ จึงมีความเจ็บแค้นเป็นการส่วนตัว”

นายภิญโญ ตันวิเศษ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นหลายฉบับว่า “ผู้คัดค้านจริง ๆ เป็นคนหนองใหญ่ไม่ถึง 5% แล้วไปเกณฑ์คนจากที่อื่นมาร่วมคัดค้าน ตรวจสอบได้ว่า 90% เป็นคนระยองและสมุทรปราการ และได้พาสื่อมวลชนในจังหวัดกว่า 90% ไปดูพื้นที่ตั้งโครงการแล้ว ทุกคนก็เห็นว่าเหมาะสม” (ชาวหนองใหญ่ด้านโรงกำจัดขยะ กลัวปัญหาน้ำเสีย, 2544, หน้า 1 ; นายกมลได้ ขวางทำพิจารณ์แท้จริงต้องการงาน, 2544, หน้า 1 ; นายก อบจ. เปิดใจทำไมต้องที่หนองใหญ่, 2544, หน้า 1)

หนังสือพิมพ์ข่าวเมืองชล ประจำวันที่ 1 มีนาคม 2544 พาดหัวข่าวว่า “ขยะสันเมือง!! ชาวชลบุรี-หนองใหญ่ ผลักดันโครงการศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยรวมอย่างเร่งด่วน ด้านมือบต่อด้านสูญเสียผลประโยชน์ บ่อนทำลายชาติ ไม่หวังดีต่อจังหวัดชลบุรี” (2544, หน้า 1) และฉบับประจำวันวันที่ 16 มีนาคม 2544 พาดหัวข่าวว่า “คนหนองใหญ่พึงระวัง? จะหลงกลคนอื่นมาปั่นหัวล้มโครงการศูนย์กำจัดขยะ ฯ แกนนำมือบต่อด้านรับเงิน เอ็น จี โอ. ต่างชาติ มุ่งบ่อนทำลายความเจริญ

จัดกลยุทธ์ทุกรูปแบบ เพื่อไม่ต้องการให้คนหนองใหญ่มีรายได้ล่วงหน้า” (2544, หน้า 1) โดยในรายละเอียดยังได้โจมตีนายธีรวัฒน์ นามดวงที่ปรึกษาชมรมสร้างสันติสุขว่ามีพฤติกรรมผิดศีลธรรม ลักลอบเป็นชู้กับภรรยาคนอื่น

การให้ข่าวข้างต้นอาจทำให้บุคคลที่ไม่ได้อยู่ในพื้นที่เชื่อตามนั้นได้ ซึ่งจากการสอบถามความคิดเห็นบุคคลนอกพื้นที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ ก็มักกล่าวในทำนองว่า

“น่าจะเกิดจากผู้เสียผลประโยชน์หาเรื่องมากลั่นแกล้ง”

“พวก NGOs มาป่วน รับจ้างก่อวาทกรรมไปทั่ว”

“ถ้าฟังชาวบ้านคงไม่รู้อะไรหรอก แต่มีพวกเสียผลประโยชน์ไปจ้างคนอื่นมา คำน”

เป็นต้น

แต่สำหรับชาวหนองใหญ่ซึ่งต่างทราบข้อเท็จจริงเป็นอย่างดีเพราะเป็นผู้เกี่ยวข้องโดยตรงและใกล้ชิดเหตุการณ์ เมื่อได้รับข่าวดังกล่าว ต่างไม่พอใจเพราะรู้ดีว่าฝ่ายคัดค้านกำลังถูกกลั่นแกล้งจากผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่นที่สามารถชี้นำสื่อมวลชนได้ ดังที่ชาวบ้านหลายคน ได้กล่าวในประเด็นนี้เป็นต้นว่า (ขอสงวนนาม, สัมภาษณ์, ระหว่างวันที่ 5-8 เมษายน 2545)

“ถ้าหากผู้นำไม่ออกมาคัดค้านคนนั้นคนนี้ ก็อาจจะคุยกันง่ายกว่านี้”

“หาว่าพวกเราไปเอาคนที่นี่ที่นั่นมาค้าน จะมีก็แต่วิทยากรที่เชิญมาไม่กี่คนที่ไปรวมกันเป็นพัน คนหนองใหญ่ทั้งนั้น หนังสือพิมพ์มันก็เขียนไปตามเจ้านายเค้าสั่ง”

“เห็นข่าวก็ตกใจ ทำไมเค้ากล้าโกหกได้ขนาดนี้ ชาวบ้านไม่มีใครเชื่อหรอก”

“คนของเราถูกโกงแะ อย่างนี้ยังต้องค้านหัวชนฝา”

2.2.2 ฝ่ายสนับสนุนพยายามสร้างความชอบธรรมให้กับโครงการ โดยอาศัยความได้เปรียบจากกลไกของรัฐบาลในการระดมการประชาสัมพันธ์ กล่าวคือ

ประการแรก ประกาศคณะกรรมการที่ปรึกษาว่าด้วยประชาสัมพันธ์ เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการในการรับฟังความเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาสัมพันธ์ กำหนดให้หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดทำประชาสัมพันธ์ เป็นผู้จัดเตรียมข้อมูลเบื้องต้นเพื่อประกอบการพิจารณา ปรากฏว่าองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบจัดทำประชาสัมพันธ์ได้เตรียมข้อมูลประกอบการพิจารณาโดยมีเนื้อหารายละเอียดในเชิงบวกเพียงด้านเดียว ดังนี้

ข้อมูลประกอบการพิจารณาการประชาสัมพันธ์ประเด็นที่หนึ่ง ได้แสดงความจำเป็นในการก่อตั้งโครงการ โดยระบุว่า จังหวัดชลบุรีมีปริมาณมูลฝอยสูงถึงวันละ 1,000 ตัน และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และปัจจุบันการกำจัดมูลฝอยมักใช้วิธีการเทกองบนพื้นแล้วเผาเป็นครั้งคราว ซึ่งไม่ถูกหลักสุขาภิบาล ขณะเดียวกันการฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาลก็กำลังประสบปัญหา

เรื่องข้อจำกัดเชิงปริมาณของพื้นที่และการขออนุญาตใช้พื้นที่ ดังนั้น จึงจำเป็นจะต้องนำเทคโนโลยีการจัดแบบผสมผสานมาใช้ ระบบผสมผสานประกอบด้วย การคัดแยกมูลฝอย การทำปุ๋ยหมักจากมูลฝอยที่เป็นอินทรีย์สาร การนำวัสดุเหลือใช้มาเพิ่มมูลค่า และการฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล

ข้อมูลประกอบการพิจารณาการประชาสัมพันธ์ประเด็นที่สอง ได้แสดงระบบป้องกันผลกระทบในด้านต่าง ๆ ไว้อย่างรอบด้าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

การปนเปื้อนของน้ำ ออกแบบให้ก่อสร้างชั้นป้องกันการซึมชะมูลฝอยโดยใช้ดินเหนียวบดอัดหนา 60 เซนติเมตร ปูทับด้วยแผ่นพลาสติกชนิด HDPE หนา 1.5 มิลลิเมตร ปูทับด้วยแผ่นใยสังเคราะห์อีก 1 ชั้น เททับด้วยทรายหนา 30 เซนติเมตร แล้วทับด้วยดินลูกรังหนา 30 เซนติเมตร และจะก่อสร้างระบบรวบรวมน้ำชะล้างมูลฝอยที่เกิดขึ้นจากระบบฝังกลบไปบำบัด และควบคุมดูแลระบบบำบัดน้ำเสียให้ได้คุณภาพน้ำทิ้งตามมาตรฐานของกรมโรงงานอุตสาหกรรม และกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ส่วนน้ำเสียที่ผ่านการบำบัดแล้วจะนำกลับมาใช้ในกิจกรรมของโครงการ โดยไม่ปล่อยออกสู่ภายนอก

ด้านกลิ่น จะดำเนินการเทและคัดแยกมูลฝอยในอาคารปิดมิดชิด และมีระบบบำบัดกลิ่นโดยใช้ตัวกรองชีวภาพ โดยเครื่องมือที่นำมาใช้เป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยเป็นที่ยอมรับในระดับมาตรฐานสากล ภายใต้การควบคุมกำกับดูแลของกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ทำการฝังกลบเป็นประจำทุกวัน ไม่ให้มีการตกค้างของมูลฝอย เพื่อป้องกันกลิ่นและแมลงวัน ขณะเดียวกันยังจะปลูกต้นไม้สูงและไม่พุ่มโดยรอบพื้นที่โครงการ เพื่อป้องกันกลิ่นและเสริมสร้างทัศนียภาพ

ด้านเสียง จะอยู่ในอาคารรับมูลฝอยซึ่งเป็นระบบปิด และมีการควบคุมความดังของเสียงให้อยู่ในระดับที่จะไม่กระทบต่อชุมชนบริเวณใกล้เคียง

การควบคุมและป้องกันการลักลอบทิ้งมูลฝอยอื่น จะอนุญาตให้ขนส่งมูลฝอยที่มีใบรับรองของสถานีขนถ่ายหรือเทศบาลในเขตจังหวัดชลบุรีเท่านั้น โดยเจ้าหน้าที่ประจำลานเทจะเป็นผู้ควบคุมดูแล ตรวจสอบความถูกต้องของใบขนส่งมูลฝอยประจำรถทุกคันที่นำมูลฝอยมากำจัด และเพื่อความมั่นใจยิ่งขึ้น จะมีการคัดแยกมูลฝอย 5 ขั้นตอน เพื่อแยกมูลฝอยอันตรายและมูลฝอยที่ไม่สามารถย่อยสลายได้ออกจากระบบ

ด้านการจัดการ การขนส่งมูลฝอยจะใช้รถบรรทุกที่คอนเทนเนอร์มีความแข็งแรงและปิดมิดชิด สามารถป้องกันกลิ่นและน้ำจากมูลฝอยได้ มีการบำรุงรักษาเครื่องจักรในเชิงป้องกัน และมีเครื่องจักรสำรอง กรณีมีปัญหาเรื่องพลังงานไฟฟ้า หรือพลังงานอื่น ๆ ที่มีผลให้เครื่องจักรหยุดปฏิบัติการ จะมีการประสานงานไปยังสถานีย่อยให้เร่งรับการขนถ่ายมูลฝอยชั่วคราว

ข้อมูลประกอบการพิจารณาการประชาสัมพันธ์ประเด็นที่สาม ได้แสดงแผนการพัฒนาพื้นที่ โดยระบุแนวทางที่สำคัญ 3 แนวทาง ได้แก่

แนวทางที่หนึ่ง การจัดทำระเบียบดำเนินการด้านการนำมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ใหม่ โดยจะกำหนดระเบียบขึ้นสำหรับผู้ประกอบอาชีพด้านการคัดแยกมูลฝอย และผู้ประกอบการธุรกิจเกี่ยวกับมูลฝอยที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้ เพื่อให้ดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบ ระเบียบ สะอาดเรียบร้อย ไม่กระทบต่อชุมชน และไม่กระทบต่อการประกอบอาชีพดังกล่าวด้วย

แนวทางที่สอง การจัดแนวต้นไม้รอบพื้นที่โครงการเพื่อเป็นแนวกันชน โดยจะส่งเสริมความเป็นระเบียบ และทัศนียภาพ

แนวทางที่สาม การปรับปรุงพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับทางเข้าโครงการเป็นพื้นที่นันทนาการและพื้นที่สีเขียว โดยจะจัดให้มีลานกีฬา และสวนหย่อม ให้เป็นที่ส่งเสริมสุขภาพและพักผ่อนหย่อนใจ

เห็นได้ว่าข้อมูลประกอบการพิจารณาทั้ง 3 ประเด็น ไม่ได้กล่าวถึงผลที่อาจกระทบหรือผลเสีย รวมไปถึงข้อจำกัดจากการดำเนินโครงการแต่อย่างใด ข้อมูลที่แสดงเพียงด้านบวกจึงอาจชี้ให้เห็นคณะกรรมการประชาสัมพันธ์คล้อยตาม และให้ความเห็นชอบในที่สุด

ประการที่สอง ฝ่ายสนับสนุนมีความได้เปรียบจากระเบียบขั้นตอนของการประชาสัมพันธ์ ที่เริ่มด้วยการให้ผู้แทนหน่วยงานของรัฐแถลงข้อเท็จจริงและความเห็นเกี่ยวกับโครงการตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้ ปรากฏว่าผู้แทนหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นนักวิชาการ ได้ใช้โอกาสนี้ชี้แจงสนับสนุนการดำเนินโครงการ (ดูภาคผนวก ก) จึงนำไปกล่าวอ้างได้ว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์และได้รับการยอมรับในทางวิชาการ

ประการที่สาม องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ซึ่งมีหน้าที่ดำเนินการจัดประชาสัมพันธ์ ได้จัดที่นั่งภายในห้องประชุมส่วนใหญ่ไว้สำหรับตัวแทนหน่วยงานของรัฐ ผู้สนับสนุน ตลอดจนผู้สังเกตการณ์อื่น ๆ ทำให้ฝ่ายคัดค้านเข้าไปนั่งภายในได้น้อยกว่า (ทศวิ โอภาสวรรณ, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2545) อีกทั้งระดมประชาชนจากที่อื่นมาเป็นจำนวนมากเพื่อร่วมสนับสนุนโครงการ (มณู มงคลบริรักษ์, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2545) แม้จะทราบดีว่าผลการประชาสัมพันธ์ไม่ได้ชีวิตจากเสียงข้างมาก แต่ก็มีผลทางจิตวิทยา และสามารถอ้างได้ว่าเป็นที่ยอมรับของประชาชนโดยทั่วไป

ประการสุดท้าย องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี เป็นผู้เสนอรายชื่อคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อลงนามแต่งตั้ง ดังนั้น คณะกรรมการ ฯ จึงอาจไม่เป็นกลาง แม้ว่าในเชิงทฤษฎีข้อคิดเห็นของคณะกรรมการ ฯ ไม่ใช่การชี้ขาด แต่ในทางปฏิบัติก็มีน้ำหนักมากกว่าข้อคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียอื่น ๆ และสามารถชี้นำผู้มีอำนาจหน้าที่ตัดสินใจได้

(กฤษฎา บานชื่น, สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2545) ซึ่งปรากฏว่า เมื่อคณะกรรมการ ฯ เห็นชอบ ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นชอบ และกระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ ได้พิจารณาอนุมัติโครงการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีก็อ้างความชอบธรรมที่จะดำเนินโครงการต่อไป เพราะถือว่าได้ดำเนินการตามระเบียบขั้นตอนของกฎหมายครบถ้วน (ภิญโญ ตันวิเศษ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545)

การจัดการความขัดแย้งของฝ่ายสนับสนุน แม้ว่าจะไม่สามารถขัดขวางการรวมกลุ่มคัดค้านและผลักดันโครงการในพื้นที่อำเภอหนองใหญ่ต่อไปได้ แต่ที่สำคัญคือได้สร้างความชอบธรรมให้กับโครงการ ซึ่งเมื่อต้องย้ายที่ตั้งผู้รับผิดชอบโครงการก็อ้างได้ว่าโครงการนี้เป็นแนวนโยบายที่ดีผ่านกระบวนการประชาพิจารณ์ ตลอดจนได้รับความเห็นชอบจากตัวแทนภาครัฐทั้งระดับกระทรวงและระดับจังหวัดมาเรียบร้อยแล้ว เพียงแต่ชาวหนองใหญ่บางส่วนที่คัดค้านนั้นไม่เข้าใจแนวนโยบายของรัฐ จึงต้องย้ายที่ตั้งโครงการเพื่อยุติความขัดแย้ง (จิรายุทธ อินทวารี, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2545 ; ภิญโญ ตันวิเศษ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545) เมื่อนำโครงการไปดำเนินการในพื้นที่แห่งใหม่จึงง่ายขึ้น เพราะไม่ต้องทำประชาพิจารณ์อีกรอบ เพียงแต่เน้นการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและยอมรับโครงการ

3. การจัดการความขัดแย้งโดยตัวแทนภาครัฐ

ผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี ได้จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผู้มีส่วนได้เสียในโครงการ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการรับฟังความคิดเห็นสาธารณะโดยวิธีประชาพิจารณ์ พ.ศ. 2539 เจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น ประชาพิจารณ์ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือระงับความขัดแย้งทางสังคม เพราะนอกจากประชาชนจะสามารถแสดงความคิดเห็นได้แล้ว ยังสามารถตั้งคำถาม โต้แย้ง และคัดค้านอย่างมีเหตุผลได้ (สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2543) ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 59 ที่ระบุว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับข้อมูล คำชี้แจง และเหตุผลจากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ก่อนการอนุญาต หรือการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมใดที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียสำคัญอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับตน หรือชุมชนท้องถิ่น และมีสิทธิแสดงความคิดเห็นของตนในเรื่องดังกล่าว ทั้งนี้ตามกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนที่กฎหมายบัญญัติ”

นายสุจริต ปิงฉิมนันท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี (ในขณะนั้น) ได้มีคำสั่งจังหวัดชลบุรี ที่ 2804/2543 ลงวันที่ 12 ธันวาคม 2543 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการประชาพิจารณ์ โครงการศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม จังหวัดชลบุรี เพื่อทำหน้าที่รับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสียจากโครงการคณะกรรมการประชาพิจารณ์ ประกอบด้วย (องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี, ม.ป.ป., หน้า 41)

นายกิตติศักดิ์ เทพสุวรรณ	ผู้อำนวยการศูนย์ป้องกัน	ประธานกรรมการ
	ควบคุมโรคเฝ้าระวัง จังหวัดชลบุรี	
นายธีรวัฒน์ อรุณชัยญะ	ประธานหอการค้าจังหวัดชลบุรี	กรรมการ
นายสุรัชย์ ชัยตระกูลทอง	ประธานสภาอุตสาหกรรมจังหวัดชลบุรี	กรรมการ
นายเสกสันต์ วจนพงศ์พันธ์	ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลหนองใหญ่	กรรมการ
นายอนุจิต เป็รื่องปัญญาวงศ์	ประชาชนอำเภอหนองใหญ่	กรรมการ
นายปรีดา สมบูรณ์ทรัพย์	นายอำเภอหนองใหญ่	กรรมการ

วันที่ 11 มกราคม 2544 คณะกรรมการประชาสัมพันธ์ โครงการก่อตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม จังหวัดชลบุรี ได้จัดการประชุมครั้งที่ 1 ขึ้น ณ ห้องประชุมสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ที่ประชุมได้พิจารณาและมีมติกำหนดประเด็นสำหรับการประชาสัมพันธ์ไว้สามประเด็นหลักด้วยกัน คือ ประเด็นที่หนึ่ง ควรดำเนินโครงการจัดการมูลฝอยด้วยระบบผสมผสานหรือไม่ ประเด็นที่สอง ผลกระทบจากการจัดการมูลฝอยด้วยระบบผสมผสาน และประเด็นที่สาม แนวทางพัฒนาพื้นที่โครงการศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม จังหวัดชลบุรี โดยกำหนดวัน เวลา สถานที่ประชาสัมพันธ์เป็นวันที่ 6 มีนาคม 2544 เวลา 09.00-13.00 น. ณ ห้องประชุมอำเภอหนองใหญ่ ที่ว่าการอำเภอหนองใหญ่ และเปิดให้ผู้มีส่วนได้เสียลงทะเบียนเข้าร่วมประชาสัมพันธ์ ในระหว่างวันที่ 26 มกราคม 2544-1 กุมภาพันธ์ 2544 กำหนดคุณสมบัติผู้ลงทะเบียนเข้าร่วมประชาสัมพันธ์ไว้ว่า กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง ได้แก่ บุคคลที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปหรือนิติบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่ 6 บ้านมาบยาง ตำบลหนองใหญ่ อำเภอหนองใหญ่ จังหวัดชลบุรี และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียทั่วไป ได้แก่ บุคคลที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป หรือนิติบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชลบุรี (องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี, ม.ป.ป., หน้า 44-45)

ต่อจากนั้นคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานด้านการประชาสัมพันธ์ และคณะทำงานด้านประสานงาน คณะทำงานทั้งสองชุดนี้มีหน้าที่กำหนดแนวทางการประชาสัมพันธ์และประสานงานโครงการ ซึ่งได้รณรงค์ให้ประชาชนเข้าร่วมประชาสัมพันธ์ ทั้งการจัดประชุมชี้แจง การส่งจดหมายเพื่อแจ้งรายละเอียดพร้อมกำหนดการแก่ผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง การปิดประกาศตามแหล่งชุมชนและสถานที่ราชการ อาทิ ที่ว่าการอำเภอ เทศบาล โรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น ตลอดจนประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชนทั้งโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ ประกอบด้วย สถานีโทรทัศน์ท้องถิ่น ได้แก่ PTV และ CTV หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ได้แก่ บุรพาณิวัส บางแสน UPDATE NEWS และหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ มติชน บางกอกโพสต์ ประชาธุรกิจ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี, ม.ป.ป., หน้า 41-48)

อย่างไรก็ตาม ข้อกำหนดของการประชามติดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับของฝ่ายคัดค้าน ซึ่งเมื่อวันที่ 29 มกราคม 2544 กลุ่มผู้คัดค้านโครงการ 29 คนได้เดินทางมายังศาลากลางจังหวัด ชลบุรี เพื่อยื่นหนังสือคัดค้านการประชามติดังกล่าวต่อผู้ว่าราชการจังหวัด โดยเรียกร้องให้ฝ่ายคัดค้าน โครงการมีส่วนร่วมในการคัดเลือกคณะกรรมการประชามติ และขอให้ระบุมิมีส่วนได้เสียโดยตรงเป็นประชาชนในอำเภอหนองใหญ่ทั้งหมด ไม่ใช่เฉพาะเพียงประชาชนหมู่ 6 เท่านั้น นอกจากนี้ยังขอเลื่อนการประชามติออกไปอีก 2 เดือน โดยให้เหตุผลว่าเพื่อฝ่ายตนจะได้มีเวลาศึกษารายละเอียดของโครงการ ตลอดจนผลกระทบต่าง ๆ สำหรับเป็นข้อมูลในการประชามติ (ชาวหนองใหญ่คัดค้านประชามติ อ้างไม่โปร่งใสขอเวลาอีก 2 เดือน, 2544, หน้า 13)

วันถัดมาผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี ได้เรียกประชุมคณะกรรมการประชามติครั้งที่ 2 ขึ้นที่ศาลากลางจังหวัด เพื่อเป็นการประนีประนอมคณะกรรมการฯ จึงได้มีมติให้เปลี่ยนวันประชุมประชามติจากวันที่ 6 มีนาคม 2544 เป็นวันที่ 21 มีนาคม 2544 ส่วนเวลาและสถานที่ให้ใช้ตามกำหนดการเดิม นอกจากนี้ได้ขยายโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชามติได้มากขึ้น โดยเปิดรับลงทะเบียนรอบ 2 ในระหว่างวันที่ 12-14 กุมภาพันธ์ 2544 และเปิดให้ประชาชนหนองใหญ่ทุกคนสามารถเข้ารับฟังการประชามติในครั้งนี้ได้อย่างเต็มที่ โดยไม่กำหนดว่าต้องเป็นชาวบ้านหมู่ 6 เท่านั้น (ชาวหนองใหญ่คัดค้านจังหวัดจัดเวทีถกศูนย์ฯ ชลฯ 5 ก.พ., 2544, 13) แต่ในกรณีที่ผู้คัดค้านขอมีส่วนร่วมในการคัดเลือกคณะกรรมการประชามตินั้น ไม่สามารถยินยอมได้ เพราะฝ่ายสนับสนุนอ้างว่าผิดระเบียบการประชามติ (ปัญญา ตันวิเศษ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545)

การประชามติเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2544 มีผู้เข้าร่วมประชามติ 1,027 คน ประกอบด้วย ชาวบ้านหมู่ 6 ตำบลหนองใหญ่ ชาวบ้านหมู่อื่น ๆ ประชาชนทั่วไป ตัวแทนจากหน่วยงานของรัฐ สื่อมวลชน และผู้สังเกตการณ์จากหน่วยงานต่าง ๆ โดยจำแนกจำนวนและสัดส่วนตามตารางที่ 7 ได้ดังนี้

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี, ม.ป.ป., หน้า 56)

กลุ่ม	ผู้เข้าร่วมประชาพิจารณ์	
	จำนวน	ร้อยละ
1. กลุ่มผู้ลงทะเบียน		
1.1 ผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง	58	14.36
1.2 ผู้มีส่วนได้เสียทั่วไป	342	84.56
1.3 ประชาชนทั่วไป	4	0.99
รวม	404	100
2. กลุ่มผู้ที่ไม่ได้ลงทะเบียน		
2.1 ผู้แทนจากหน่วยงานของรัฐ	27	4.33
2.2 ผู้สังเกตการณ์	596	95.67
รวม	623	100
รวมทั้งหมด	1,027	-

หมายเหตุ: ผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง	หมายถึง	ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หมู่ 6 ตำบลหนองใหญ่ อำเภอหนองใหญ่ จังหวัดชลบุรี
ผู้มีส่วนได้เสียทั่วไป	หมายถึง	ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี
ประชาชนทั่วไป	หมายถึง	ประชาชนที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่ เป็นผู้ไม่มีส่วนได้เสีย
ผู้สังเกตการณ์	หมายถึง	ประชาชนผู้สนใจที่ไม่ได้ลงทะเบียน และสื่อมวลชน

ในการประชาพิจารณ์ได้แสดงออกถึงความขัดแย้งอย่างชัดเจน เมื่อแต่ละฝ่ายต่างจัดเตรียมคนมาจำนวนมากเพื่อเป็นกองเชียร์ กองเชียร์ฝ่ายคัดค้านก็คือชาวหนองใหญ่ ส่วนฝ่ายสนับสนุนได้จัดหาจ้างวานคนมาจากที่อื่น (มณู มงคลบริรักษ์, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2545) ซึ่งฝ่ายคัดค้านอ้างว่าได้ซักถามทราบว่าเป็นคนงานจากโรงงานน้ำตาลชลบุรี จังหวัดนครราชสีมา (ชมรมสร้างสันติสุข, 2544, หน้า 42) กองเชียร์แต่ละฝ่ายได้แสดงสัญลักษณ์ความเป็นกลุ่มของตน โดยฝ่ายคัดค้านสวมเสื้อสีแดงและมีสัญลักษณ์ชมรมสร้างสันติสุขที่ด้านหลัง ส่วนฝ่ายสนับสนุนสวมเสื้อสีเหลือง แต่ละฝ่ายยังได้ชูป้ายผ้าที่เขียนข้อความสนับสนุนความคิดของฝ่ายตนพร้อมกับโจมตีฝ่ายตรงข้าม ในขณะที่เปิดอภิปรายนั้นจะเห็นได้ว่า ข้อเสนอหรือคำชี้แจงของฝ่ายสนับสนุนได้ถูกฝ่ายคัดค้านโต้แย้งด้วยข้อมูลและวาทกรรมต่าง ๆ ทุกเรื่องไป คือไม่ว่าอย่างไรก็ไม่ยอมให้ดำเนินโครงการในอำเภอหนองใหญ่โดยเด็ดขาด โดยเฉพาะตัวแทนของฝ่ายคัดค้านคือ นายธีรวัฒน์ นามดวง ซึ่ง

เป็นนักเคลื่อนไหวที่มีประสบการณ์สูงและมีวาทะเชียบคม การประชาพิจารณ์ดังกล่าวจึงเป็นเสมือนการวิวาทะระหว่างฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้าน (ดูภาคผนวก ง)

ความเห็นของฝ่ายคัดค้านในประเด็นประชาพิจารณ์ทั้ง 3 ประเด็น สรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ไม่เห็นด้วยกับระบบการจัดการมูลฝอยแบบผสมผสานหรือแบบศูนย์รวม เนื่องจากกระบวนการจัดการมูลฝอยผสมผสานเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ไม่สามารถแก้ปัญหามูลฝอยล้นเมืองได้จริง สิ่งที่ต้องปฏิบัติคือการรณรงค์ลดปริมาณมูลฝอย และนำงบประมาณที่จะเสนอโครงการนี้ให้กับอำเภอหนองใหญ่ กลับไปเฉลี่ยให้กับศูนย์กำจัดมูลฝอยที่มีอยู่เดิม

ประเด็นที่สอง การสร้างศูนย์ขนาดใหญ่ย่อมมีผลกระทบอย่างแน่นอน เพราะง่ายต่อการเกิดอุบัติเหตุและยากต่อการจัดการ ตรวจสอบ และควบคุม

ประเด็นที่สาม พื้นที่หมู่ 6 บ้านมาบยาง อำเภอหนองใหญ่ ไม่สามารถตั้งเป็นศูนย์กำจัดมูลฝอยได้ เนื่องจากมีความไม่เหมาะสม เพราะตั้งอยู่ในแหล่งเกษตรกรรมที่มีความอุดมสมบูรณ์ และอยู่ใกล้ชุมชนเกินไป

ความเห็นของฝ่ายสนับสนุนในประเด็นประชาพิจารณ์ทั้ง 3 ประเด็น สรุปได้ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง การตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยรวมไม่ใช่การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แต่เป็นการเริ่มต้นที่จะหาวิธีจัดการมูลฝอย ซึ่งหากโครงการนี้สำเร็จต้องมีการรณรงค์ให้ประชาชนลดปริมาณมูลฝอยอยู่แล้ว

ประเด็นที่สอง เรื่องผลกระทบนั้นสามารถจัดการได้ เพราะกระบวนการกำจัดมูลฝอยทุกขั้นตอนใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีความก้าวหน้า โดยคาดว่าจะสามารถป้องกันอุบัติเหตุได้มากกว่าร้อยละ 90

ประเด็นที่สาม เรื่องที่ตั้งโครงการมีการศึกษาทางเลือกไว้ 3 พื้นที่ คือ อำเภอหนองใหญ่ อำเภอบ้านบึง และอำเภอบ่อทอง เมื่อเปรียบเทียบระยะทางขนส่งอำเภอบ่อทองจะไกลที่สุด ถัดมาคืออำเภอหนองใหญ่ ส่วนอำเภอบ้านบึงแม้จะเป็นศูนย์กลาง แต่ติดปัญหาในเรื่องการยอมรับของประชาชน แหล่งน้ำ ลักษณะดิน ทั้งนี้ การพิจารณาที่ตั้งโครงการนั้นไม่ได้คำนึงปัจจัยด้านระยะทางเพียงอย่างเดียว แต่ใช้เกณฑ์ของกระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ ซึ่งให้ความสำคัญกับปัจจัยอื่น ๆ ด้วย และเมื่อเปรียบเทียบปัจจัยต่าง ๆ แล้ว ปรากฏว่าอำเภอหนองใหญ่มีความเหมาะสมที่สุด

ด้านคณะกรรมการประชาพิจารณ์ เมื่อรวบรวมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ของผู้มีส่วนได้เสียในโครงการนำมาประกอบการพิจารณาแล้ว ได้ลงความเห็นและเสนอแนะในแต่ละประเด็น โดยสรุปพอสังเขปได้ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี, ม.ป.ป., หน้า 77-87)

ประเด็นที่หนึ่ง จังหวัดชลบุรีเป็นเมืองเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องทางภาคอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม เกษตรกรรม และการท่องเที่ยว ส่งผลให้จำนวนมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเพิ่มขึ้นอย่าง

รวดเร็ว นำมาซึ่งกลั่น การแพร่กระจาย ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนในพื้นที่ การสร้างศูนย์กำจัดมูลฝอยรวมจังหวัดชลบุรี น่าจะมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหามาจากผลกระทบต่าง ๆ เพราะระบบดังกล่าวมุ่งเน้นการลดจำนวนมูลฝอยโดยวิธีผสมผสานอันได้แก่ การคัดแยกและนำกลับมาใช้ใหม่ การหมักทำปุ๋ยชีวภาพ และการฝังกลบ ซึ่งการกำจัดมูลฝอยรวมระบบผสมผสานนั้น ควรมีแห่งเดียวในจังหวัดเพื่อประหยัดงบประมาณการลงทุน และตอบสนองพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตราที่ 17 ภายใต้ข้อบังคับมาตรา 16 อย่างไรก็ดี การจัดการระบบผสมผสานจะต้องสร้างความมั่นใจได้อย่างมีประสิทธิภาพให้ได้ตามมาตรฐานสากล มีระบบการบำรุงรักษาเชิงป้องกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประเด็นที่สอง คณะกรรมการประชาสัมพันธ์มีความเชื่อมั่นต่อเทคโนโลยีที่มีมาตรฐานสากล และคาดว่าจะไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตของประชาชน แต่อย่างไรก็ตามควรมีมาตรการในด้านประสิทธิภาพในการจัดเตรียมคัดเลือกพื้นที่ เรื่องเครื่องจักรกลการออกแบบก่อสร้าง การสร้างบุคลากร และการบริหารงานอย่างเหมาะสม

ประเด็นที่สาม จากการที่ได้สำรวจพื้นที่ของอำเภอนองใหญ่ รวมทั้งบริเวณที่จะตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม จังหวัดชลบุรี และศึกษาในรายละเอียดต่าง ๆ ในแนวทางการพัฒนาทั้งทางด้านเทคนิค กายภาพวิศวกรรม เศรษฐกิจ สังคม และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการประชาสัมพันธ์มีความเห็นว่าผลกระทบที่จะเกิดต่อสิ่งแวดล้อมมีน้อยมาก และการที่มีศูนย์กำจัดมูลฝอยรวมในพื้นที่จะส่งผลให้เกิดการสร้างงานในพื้นที่ การคมนาคม การขนส่งสะดวกยิ่งขึ้น แต่ทั้งนี้หากต้องการที่จะให้เกิดความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ควรจะมีการวางผังของศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม จังหวัดชลบุรีให้เป็นสัดส่วนอย่างเหมาะสม เพื่อรักษาความสมดุลทางธรรมชาติอันเป็นแบบอย่างที่ดีในรูปแบบของโครงการนำร่องในระดับประเทศต่อไป

อย่างไรก็ตาม ตามหลักการประชาสัมพันธ์โดยทั่วไป ข้อคิดเห็นของคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ไม่ใช่การชี้ขาด เป็นเพียงความคิดเห็นหนึ่งเท่านั้น เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรีได้พิจารณาให้ความเห็นชอบและประกาศต่อสาธารณชนแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการจัดทำรายงานการประชาสัมพันธ์ ซึ่งประกอบไปด้วยข้อคิดเห็นของฝ่ายต่าง ๆ ทั้งฝ่ายสนับสนุน ฝ่ายคัดค้าน และคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ นำเสนอต่อกระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาตัดสินใจ (สรุปศูนย์ขยะฯ กระทบสว. ต่ำ กำนันเป๊าะเชิญตั้งในแสนสุข, 2544, หน้า 13)

การจัดการความขัดแย้งของตัวแทนภาครัฐที่อาศัยอำนาจตามกฎหมายจัดทำประชาสัมพันธ์ แม้ไม่สามารถประสานเป้าหมายของแต่ละฝ่ายได้ แต่ก็ทำให้ความขัดแย้งในการจัดการโครงการก่อตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม จังหวัดชลบุรี เข้าสู่ความสนใจของสาธารณชนมากขึ้น รวม

ไปถึงทำให้ผู้มีส่วนได้เสียได้ชี้แจงแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญทำให้การตัดสินใจของผู้มีอำนาจหน้าที่มีความเป็นเหตุเป็นผลมากขึ้น

แนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าความขัดแย้งจะยุติได้ก็ต่อเมื่อมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบรรลุเป้าหมายอย่างเด็ดขาด และฝ่ายคัดค้านมีความยึดมั่นในเป้าหมายสูงโดยไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้น แนวทางเดียวที่จะแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ก็คือต้องย้ายที่ตั้งโครงการ พร้อมกันนี้บทเรียนจากความขัดแย้งกับชุมชนท้องถิ่นที่เกิดขึ้นนั้น ทำให้การจัดการโครงการในพื้นที่แห่งใหม่จำเป็นต้องมีมาตรการป้องกันและควบคุมความขัดแย้งให้จงได้

ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกการนำเสนอออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกคือ การย้ายที่ตั้งโครงการ ซึ่งเป็นแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามวัตถุประสงค์หลักที่จะอธิบายในหัวข้อนี้ และเสริมด้วยเนื้อหาส่วนที่สองคือ การจัดการโครงการในพื้นที่แห่งใหม่ ซึ่งผู้วิจัยประสงค์จะแสดงให้เห็นวิธีการที่ผู้รับผิดชอบโครงการนำมาจัดการ จนสามารถก่อตั้งโครงการได้สำเร็จ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การย้ายที่ตั้งโครงการ

กระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ เมื่อพิจารณารายงานการประชาสัมพันธ์ แม้ได้ตระหนักถึงปัญหาการคัดค้านจากชุมชนท้องถิ่น แต่ยังขึ้นกรณที่จะดำเนินโครงการต่อไป (ก.วิทย์ ฯ ขกชงขาวศูนย์ฯ ขยะรวมไม่จำเป็นต้องสร้างที่หนองใหญ่, 2544, หน้า 13) จึงตัดสินใจอนุมัติโครงการแต่ไม่ระบุพื้นที่อย่างเฉพาะเจาะจงว่าต้องก่อตั้งในอำเภอหนองใหญ่เท่านั้น ทั้งนี้ ให้เป็นอำนาจขององค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีที่จะพิจารณาความเหมาะสมและดำเนินการได้เอง (ภิญโญ ตันวิเศษ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545) เมื่อเป็นเช่นนั้นองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีจึงทำการศึกษาทบทวน วิเคราะห์ทางเลือกอย่างถี่ถ้วนอีกครั้ง (จิรยุทธ อินทวารี, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2545) สุดท้ายได้มีมติย้ายโครงการไปใช้พื้นที่ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา บริเวณใกล้เคียงกับศูนย์กำจัดมูลฝอยเทศบาลเมืองแสนสุข แทนพื้นที่อำเภอหนองใหญ่ (ก.วิทย์ ฯ สขบมีอบค่านร. ขยะ จัดสัมมนาเชิงชาวบ้านมีส่วน, 2544, หน้า 13) มติดังกล่าวมีเหตุผลที่มารองรับ 3 ประการ ได้แก่

1.1 การลดต้นทุนทางสังคม

ผู้รับผิดชอบโครงการไม่ว่าจะเป็นนายจิรยุทธ อินทวารี หัวหน้าส่วนกิจการสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี นายภิญโญ ตันวิเศษ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ตลอดจนนายสมชาย คุณปลื้ม ประธานประสานแผนพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี ต่างทราบดีว่าไม่

สามารถทำให้ชาวหนองใหญ่ยอมรับโครงการศูนย์กำจัดมูลฝอยรวมได้ หากดึงดันต่อไปจะกลายเป็นการขยายความขัดแย้งให้บานปลาย จึงเห็นสมควรให้ย้ายที่ตั้งโครงการ ดังได้กล่าวว่า

“ปัญหาคือไม่อยากให้มีข้อกระแนะกระเหน มันรำคาญ ไปสร้างที่อื่นที่เหมาะสมก็ได้มีถมไป” (สมชาย คุณปลื้ม, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2545)

“แม้ผลการประชาพิจารณ์จะเป็นที่ยอมรับ แต่ก็มีประชาชนบางส่วนไม่เห็นด้วย เราไม่อยากจะความลำบากใจให้กับประชาชนในส่วนที่ไม่เห็นด้วย” (จริยธร อินทวาริ, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2545)

“จริง ๆ พื้นที่ที่ทำการศึกษาไว้ทั้งหมดนี้มันก็สร้างได้หมดแหละ การย้ายไม่ใช่ปัญหาหรอก แต่เพื่อต้องการลดความขัดแย้งจึงย้ายที่ตั้งโครงการ” (ภิญโญ ตันวิเศษ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545)

1.2 การลดต้นทุนทางสิ่งแวดล้อม

จังหวัดชลบุรีมีศูนย์กำจัดมูลฝอยที่ถูกหลักสุขาภิบาลอยู่ 4 แห่ง ได้แก่ ศูนย์กำจัดมูลฝอยเทศบาลเมืองแสนสุข ศูนย์กำจัดมูลฝอยเมืองพัทยา ศูนย์กำจัดมูลฝอยเทศบาลตำบลบ้านบึง และศูนย์กำจัดมูลฝอยเทศบาลตำบลแหลมฉบัง (บริษัท เสนาอินเตอร์เนชั่นแนล ดีเวลอปเม้นท์ จำกัด และ บริษัท อีเล็กโตรแมก เอนจิเนียริ่ง จำกัด, ม.ป.ป., หน้า 12) พื้นที่ก่อตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยเหล่านี้มีการศึกษาความเหมาะสมรองรับไว้หลายครั้ง และจากที่ได้ดำเนินการมาก็ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ดังนั้น หากนาร่องโดยการขยายพื้นที่ต่อจากศูนย์กำจัดมูลฝอยที่มีอยู่เหล่านี้ ก่อตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม น่าจะลดความเสียหายต่อผลกระทบต่าง ๆ ได้ อันจะเป็นตัวอย่างโครงการที่ดีต่อไป (สมชาย คุณปลื้ม, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2545 ; จริยธร อินทวาริ, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2545 ; ภิญโญ ตันวิเศษ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีได้มอบหมายให้บริษัทที่ปรึกษา ศึกษาเพิ่มเติมจากพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับศูนย์กำจัดมูลฝอยที่มีอยู่เดิม โดยเลือกศึกษาจาก 3 แห่ง ได้แก่ พื้นที่ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา ซึ่งอยู่ติดกับศูนย์กำจัดมูลฝอยเทศบาลเมืองแสนสุข พื้นที่ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอบางละมุง ซึ่งอยู่ติดกับศูนย์กำจัดมูลฝอยเมืองพัทยา และพื้นที่ตำบลหนองซาก อำเภอบ้านบึง ซึ่งอยู่ติดกับศูนย์กำจัดมูลฝอยเทศบาลตำบลบ้านบึง ส่วนพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับศูนย์กำจัดมูลฝอยเทศบาลตำบลแหลมฉบังนั้น เหมาะสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมมากกว่าจึงไม่นำมาพิจารณาจากการเปรียบเทียบทั้ง 3 ทางเลือก พบว่า แต่ละทางเลือกมีปัจจัยไม่แตกต่างกันมากนัก และล้วนสามารถดำเนินโครงการได้ แสดงการเปรียบเทียบไว้ตามตารางที่ 8 ดังนี้

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับศูนย์กำจัดมูลฝอยเดิม 3 แห่ง เพื่อศึกษาทางเลือกโครงการก่อตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม จังหวัดชลบุรี (บริษัท เสนาอินเตอร์เนชั่นแนล ดีเวลอปเม้นท์ จำกัด และ บริษัท อีเล็กโตรแมก เอนจิเนียริง จำกัด, ม.ป.ป., หน้า 12-13)

ความเหมาะสมของพื้นที่	พื้นที่ตำบลบางพระ	พื้นที่ตำบลเขาไม้แก้ว	พื้นที่ตำบลหนองซาก
	อำเภอศรีราชา	อำเภอบางละมุง	อำเภอบ้านบึง
1. ขนาดที่ดิน (ไร่)	พื้นที่เดิมประมาณ 167 ไร่ จัดหาเพิ่มเติมได้ 150 ไร่	พื้นที่เดิมประมาณ 140 ไร่	พื้นที่เดิมประมาณ 100 ไร่
2. ระยะทางจากถนนใหญ่	3 กิโลเมตร	3 กิโลเมตร	9 กิโลเมตร
3. สภาพถนนเข้าพื้นที่	ถนนแยกจากทางหลวง สาย 36 ถึงพื้นที่เป็นถนน ลาดยาง ระยะทาง ประมาณ 3 กิโลเมตร	ถนนแยกจากทางหลวง สาย 33 ถึงพื้นที่เป็นถนน ลาดยางสลับลูกรัง ต้อง ปรับปรุงบางส่วน	ถนนแยกจากทางหลวง สาย 344 ถึงพื้นที่เป็น ถนนลูกรัง กว้าง 4-6 เมตร สภาพชำรุด ต้องปรับปรุง
4. สภาพที่ดินบริเวณพื้นที่ โครงการและใกล้เคียง	เป็นที่ราบปลูกพืชไร่สลับ ที่ว่างเปล่า มีเส้นทางเข้า- ออกตลอด มีระบบไฟฟ้า	เป็นที่ราบสลับปลูกพื้นที่ไร่ มีเส้นทางเข้า-ออก มี ระบบไฟฟ้า	เป็นที่ราบปลูกพืชไร่สลับ ที่ว่างเปล่า มีเส้นทางเข้า- ออกตลอด มีระบบไฟฟ้า
5. การใช้ที่ดินบริเวณใกล้ เคียง	เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง และสับปะรด	เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ปลูกอ้อย มันสำปะหลัง และสับปะรด	เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ปลูกอ้อยเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือข้าว
6. ราคาที่ดิน (บาท/ไร่)	350,000-500,000	200,000-300,000	200,000-300,000
7. สภาพบ้านเรือนประชา ชนในรัศมี 5 กิโลเมตร	มีบ้านเรือนกระจายอยู่ ตามแนวถนนสาธารณะ	มีบ้านเรือนกระจายอยู่ ตามแนวถนนสาธารณะ	มีบ้านเรือนกระจายอยู่ ตามแนวถนนสาธารณะ
8. การขยายพื้นที่	ขยายได้อีกกว่า 300 ไร่	ขยายได้อีกกว่า 200 ไร่	ขยายได้อีกกว่า 200 ไร่
9. เงื่อนไขชุมชน	ไม่มีการคัดค้านจากชุม ชนรอบข้าง เนื่องจากที่ ดินติดกับศูนย์กำจัดมูล ฝอยของเทศบาลเมือง แสนสุข ซึ่งได้รับการยอม รับจากประชาชนใน บริเวณใกล้เคียงแล้ว ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องทำ ประชาพิจารณ์	ไม่มีการคัดค้านจากชุม ชนรอบข้าง เนื่องจากที่ ดินติดกับศูนย์กำจัดมูล ฝอยของเมืองพัทยา ซึ่งได้ รับการยอมรับจากประชา ชนในบริเวณใกล้เคียง แล้ว ดังนั้นจึงจำเป็นไม่ ต้องทำประชาพิจารณ์	ไม่มีการคัดค้านจากชุม ชนรอบข้าง เนื่องจากที่ ดินติดกับศูนย์กำจัดมูล ฝอยของเทศบาลตำบล บ้านบึง ซึ่งได้รับการยอม รับจากประชาชนใน บริเวณใกล้เคียงแล้ว ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องทำ ประชาพิจารณ์

1.3 การลดต้นทุนทางเศรษฐกิจ

แม้ว่าพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับศูนย์กำจัดมูลฝอยเดิมทั้ง 3 แห่งข้างต้น จะสามารถก่อตั้งโครงการได้ แต่หากพิจารณาปัจจัยทางเศรษฐกิจแล้ว พื้นที่ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา ซึ่งอยู่ติดกับศูนย์กำจัดมูลฝอยเทศบาลเมืองแสนสุขนั้นมีความเหมาะสมที่สุด เพราะนอกจากจะสามารถใช้บ่อฝังกลบมูลฝอยที่มีอยู่เดิมนั้นร่วมกันได้โดยไม่ต้องก่อสร้างสร้างใหม่แล้ว (สมชาย คุณปลื้ม, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2545 ; วิทยุ โฉนตวิเศษ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545) พื้นที่ดังกล่าวยังเป็นจุดกึ่งกลางการคมนาคมระหว่างศูนย์กำจัดมูลฝอยเทศบาลตำบลบ้านบึง และศูนย์กำจัดมูลฝอยเมืองพัทยา ซึ่งเมื่อจัดตั้งทั้งสองศูนย์นี้เป็นสถานีขนถ่ายมูลฝอย จะช่วยประหยัดทั้งเวลาและต้นทุนในการขนถ่ายมูลฝอยมากำจัดอีกด้วย (สรุปย่อที่ดั่งศูนย์ขยะชลบุรีใช้แสนสุขแทนหนองใหญ่, 2544, หน้า 13)

2. การจัดการโครงการในพื้นที่แห่งใหม่

การจัดตั้งโครงการในพื้นที่ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา สามารถจัดการได้สำเร็จลุล่วงโดยผ่านกระบวนการ และวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การจัดขึ้นเงรยละเอียดของโครงการ

เมื่อได้ข้อสรุปเรื่องการย้ายพื้นที่ ผู้รับผิดชอบโครงการได้เน้นการประชาสัมพันธ์เป็นอันดับแรก ซึ่งถือเป็นการแก้ไขข้อผิดพลาดจากประสบการณ์เมื่อคราวที่ผ่านมา บุคคลที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการนี้ได้แก่นายสมชาย คุณปลื้ม ซึ่งมีทั้งอำนาจที่เป็นทางการในฐานะประธานประสานแผนพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี และมีอิทธิพลในฐานะศูนย์กลางอำนาจการเมืองท้องถิ่นได้เข้ามาจัดการด้วยตนเอง โดยนำผู้รับผิดชอบโครงการคนอื่น ๆ ทั้งผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 จังหวัดชลบุรี นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ตัวแทนบริษัทที่ปรึกษา ตลอดจนข้าราชการส่วนท้องถิ่นอีกหลายคน จัดการประชุมสัมพันธชี้แจงรายละเอียดของโครงการขึ้นเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน 2544 โดยใช้สถานที่บริเวณศูนย์กำจัดมูลฝอยเทศบาลเมืองแสนสุข มีผู้นำชุมชนและประชาชนบางพระเข้าร่วมประมาณ 50 คน (สมชาย คุณปลื้ม, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2545 ; จิรายุทธ อินทวารี, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2545 ; ทองศักดิ์ พวงน้อย, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545)

การที่นายสมชาย คุณปลื้ม เข้าร่วมชี้แจงและตอบข้อซักถามของประชาชนนั้น เป็นลักษณะการใช้อำนาจที่เป็นทางการควบคู่กับการใช้อิทธิพลท้องถิ่น ซึ่งส่งผลเป็นไปในสองลักษณะคือ หนึ่ง ประชาชนเกิดความมั่นใจในโครงการมากขึ้น เนื่องจากบุคคลที่ถือว่าเป็นศูนย์กลางอำนาจการเมืองท้องถิ่นให้การรับรองด้วยตนเอง และสอง ประชาชนบางคนอาจไม่เห็นด้วยกับโครงการแต่ไม่กล้าแสดงออกหรือโต้แย้งใด ๆ เพราะเกรงกลัวอิทธิพล ซึ่งไม่ว่าจะเป็นไปในลักษณะใดก็ตาม ผู้รับผิดชอบโครงการก็ถือว่า โครงการได้รับการยอมรับจากประชาชนให้

สามารถก่อตั้งและดำเนินการได้ (สมชาย คุณปลื้ม, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2545) การจัดการเช่นนี้ จึงนับเป็นวิธีการควบคุมความขัดแย้งจากมวลชนที่ได้ผลประการหนึ่ง

2.2 การศึกษาดูงานและท่องเที่ยวต่างประเทศ

หลังจากการจัดชี้แจงรายละเอียดของโครงการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้รับผิดชอบโครงการ ได้คัดเลือกผู้นำชุมชนเพื่อไปศึกษาดูงานและท่องเที่ยวต่างประเทศเป็นเวลา 5 วัน คณะศึกษาดูงานมีทั้งสิ้น 70 คน โดยได้เข้าเยี่ยมชมกระบวนการกำจัดมูลฝอยระบบชีวภาพที่ประเทศเยอรมัน ซึ่งนับเป็นเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีปลอดภัยสูง ต่อจากนั้นยังได้จัดนำเที่ยวที่ประเทศฝรั่งเศส (สุพงษ์ เสมอวงศ์, สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2545)

การศึกษาดูงานและท่องเที่ยวต่างประเทศนี้ มีส่วนสำคัญในการสร้างการยอมรับให้กับผู้นำชุมชน ทั้งในแง่ของความเชื่อมั่นในเทคโนโลยีการจัดการ รวมถึงการได้รับการจัดสรรผลประโยชน์ในรูปแบบหนึ่ง กระบวนการนี้จึงเสมือนการสร้างแนวร่วมจากผู้นำชุมชนให้สนับสนุนโครงการ

2.3 การขออนุมัติใช้พื้นที่

ขั้นตอนต่อมาคือการขออนุมัติใช้พื้นที่ต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบางพระ โดยการจัดการยังคงอาศัยรูปแบบการใช้อำนาจลักษณะเช่นเดียวกันกับการจัดชี้แจงรายละเอียดของโครงการ กล่าวคือ นายสมชาย คุณปลื้ม ได้เข้ามาจัดการด้วยตนเองเช่นเดิม โดยนำผู้รับผิดชอบโครงการชุดเดิมเข้าขออนุมัติใช้พื้นที่ต่อสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบางพระ ในวันที่ 8 สิงหาคม 2544 ซึ่งมีสมาชิกสภาฯ เข้าร่วมประชุมทั้งสิ้น 17 คน โดยมีการชี้แจงเหตุผล ความจำเป็น พร้อมกับตอบข้อซักถามในประเด็นต่าง ๆ ต่อสภาฯ (สมชาย คุณปลื้ม, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2545 ; จิรยุทธ อินทวารี, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2545 ; ทนงศักดิ์ พวงน้อย, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545)

การจัดการดังกล่าวส่งผลในลักษณะเดียวกันกับการจัดชี้แจงรายละเอียดของโครงการ คือ นอกจากจะเป็นการสร้างความมั่นใจแล้ว ยังเป็นการสร้างความเกรงอกเกรงใจให้กับบรรดาผู้นำชุมชนอีกด้วย ซึ่งสุดท้ายสภาฯ ได้มีมติให้ความเห็นชอบอนุมัติการใช้พื้นที่ด้วยดี

2.4 การจัดซื้อที่ดิน

การจัดซื้อที่ดินเริ่มด้วยการประกาศประกวดราคาตามหลักเกณฑ์ของพัสดุ จากนั้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ได้ขอความร่วมมือไปยังองค์การบริหารส่วนตำบลบางพระ เพื่อขอตัวแทนชาวบ้าน 2 คน เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดซื้อที่ดิน ที่ดินที่จัดซื้อได้นั้นมีพื้นที่รวมประมาณ 216 ไร่ เป็นของเอกชนกว่า 30 ราย เดิมทีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นไร่มันสำปะหลัง และมีบ้านเรือนอยู่ประมาณ 10 กว่าหลังคาเรือน เมื่อซื้อที่ดินนั้นจึงต้องรวมเอาบ้านเรือนเข้าไปด้วย ซึ่งได้ง่าย

ค่าชดเชยต่าง ๆ ให้กับผู้ที่อาศัยอยู่เดิมในราคาที่ยอมรับได้ (ทนงศักดิ์ พวงน้อย, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545 ; สุพงษ์ เสมอวงศ์, สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2545)

กระบวนการดังกล่าวดำเนินตามขั้นตอนของทางราชการอย่างโปร่งใส และเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน พร้อมกับกระจายผลประโยชน์ชดเชยได้อย่างเหมาะสม ทำให้การจัดซื้อที่ดินเป็นไปอย่างเรียบร้อย และสามารถป้องกันปัญหาความขัดแย้งจากผลประโยชน์ในที่ดิน

การจัดการ โครงการในพื้นที่แห่งใหม่ข้างต้นนั้น หากพิจารณาเปรียบเทียบกับการจัดการโครงการในพื้นที่เดิม จะพบว่า การจัดการโครงการที่ตำบลบางพระ มีความแตกต่างจากการจัดการโครงการที่อำเภอหนองใหญ่หลายประการ ที่เด่นชัดคือเรื่องของการใช้อำนาจ ซึ่งการจัดการที่ตำบลบางพระจะค่อนข้างไปทางใช้อิทธิพลท้องถิ่นเป็นตัวนำและใช้อำนาจที่เป็นทางการเป็นตัวเสริม ในทางกลับกัน การจัดการที่อำเภอหนองใหญ่ไม่สามารถนำอิทธิพลท้องถิ่นมาใช้ได้เต็มที่ เนื่องจากตัวแทนศูนย์รวมอำนาจทางการเมืองไม่ได้เข้าไปจัดการด้วยตนเอง อีกประการต่อ ๆ มา คือการจัดการที่ตำบลบางพระเน้นการประชาสัมพันธ์ การมีส่วนร่วมของประชาชน รวมไปถึงการประสานผลประโยชน์อย่างลงตัว ซึ่งแตกต่างจากการจัดการที่อำเภอหนองใหญ่โดยสิ้นเชิง และที่สำคัญที่ทำให้การจัดการโครงการที่ตำบลบางพระสามารถป้องกันและควบคุมความขัดแย้งได้

ผลกระทบของความขัดแย้ง

ผลกระทบของความขัดแย้งในการจัดการ โครงการก่อตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม จังหวัดชลบุรี ปรากฏทั้งในเชิงลบอันเป็นผลระยะสั้น และในเชิงบวกอันเป็นผลระยะยาว ตามพลวัตของกระบวนการของความขัดแย้ง (conflict process) อธิบายได้ดังนี้

1. ผลกระทบในเชิงลบ

ช่วงที่ความขัดแย้งอยู่ในกระบวนการขยายตัว (escalation process) หรือช่วงก่อนประชาพิจารณาและระหว่างรอผลการตัดสินใจโครงการ ชาวหนองใหญ่เกิดการแบ่งฝักฝ่ายเป็นสองฝ่าย ฝ่ายคัดค้านโครงการเรียกได้ว่าเป็นฝ่ายนางสาวปริยดา หรือกลุ่มอำนาจเก่า ส่วนฝ่ายสนับสนุนโครงการได้ชื่อว่าเป็นฝ่ายนายก ฯ กมล หรือกลุ่มอำนาจใหม่ อย่างไรก็ดี ความขัดแย้งนั้นเป็นความขัดแย้งทางความคิด ผลกระทบที่ตามมาจึงไม่ใช่ความรุนแรงหรือการใช้กำลัง แต่เป็นลักษณะของผลกระทบทางสังคม คือ ต่างฝ่ายต่างถือสิทธิ ไม่ปรองดอง ไม่สมานฉันท์ ไม่ประสานความร่วมมือ จนนำไปสู่ความตึงเครียดทางสังคม (social stress) จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านและผู้สังเกตการณ์บางราย ได้กล่าวถึงประเด็นนี้อย่างชัดเจนว่า

“ตอนนี้แยกเป็นสองฝ่าย เข้าหน้ากันไม่ติด” (บุญช่วย เหลืองอ่อน, สัมภาษณ์, 5 เมษายน

“เหนือถนนขึ้นไปเป็นคนของนายกเทศ ได้ถนนลงมาเป็นคนของคุณปรีญดา” (ณรงค์ศักดิ์ นิธิจิรวุฒน์, สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2545)

“ไม่ใช่แค่ในตำบลหนองใหญ่ แต่ความบาดหมางยังกระจายไปยังตำบลอื่น ๆ ด้วย เพราะเหตุการณ์นี้มันทำให้เห็นชัดว่าใครอยู่ข้างใคร” (สมพงษ์ จำนงค์ผล, สัมภาษณ์, 15 สิงหาคม 2545)

ผลกระทบทางสังคมข้างต้นส่งผลให้การบริหารงานของเทศบาลไม่ราบรื่น เนื่องจากประชาชนซึ่งเป็นฝ่ายคัดค้านโครงการเกิดความกินแหนงแคลงใจและไม่ไว้วางใจผู้บริหารท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ให้การสนับสนุนโครงการ ดังที่ผู้บริหารท้องถิ่นได้กล่าวว่า

“มีการแบ่งกลุ่ม ไม่รวมมือในกิจกรรมส่วนรวม บางที่ต้องการแรงหนุนก็ขอไม่ได้ เทศบาลจึงทำงานยาก และที่นี้พอมีเรื่องอื่นเข้ามาก็ค้านกันอีก” (ประเสริฐ กุลชัยวิวัฒน์กิจ, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

“การบริหารอะไรในชุมชนก็เกิดความระแวง เพราะคนมันแตกความสามัคคีกันแล้ว” (บุญมงคลบริรักษ์, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2545)

“เกิดวิกฤตศรัทธาตัวผู้นำ เทศบาลจะทำอะไรก็แล้วแต่ ก็จะถูกค้านเรื่อยไป” (เจริญ กิจเฮงพานิช, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2545)

“เทศบาลบริหารยาก เพราะคนขาดความสามัคคี” (วิชัย จิรสุมเมธากุล, สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2545)

กรณีนี้ชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมส่วนรวมประสบปัญหาและอุปสรรคอันเป็นผลกระทบจากความขัดแย้ง ได้แก่ กรณีการคัดเลือกรวมกรรมการกองทุนหมู่บ้าน ต่างฝ่ายต่างต้องการให้กลุ่มของตนได้เป็นกรรมการ ซึ่งผลปรากฏว่ามีสมาชิกเทศบาลเพียงคนเดียวได้รับเลือกเป็นกรรมการ ส่วนกรรมการคนอื่น ๆ มาจากฝ่ายคัดค้านโครงการทั้งสิ้น สมาชิกเทศบาลคนดังกล่าวจึงไม่เข้าร่วมทำงาน (ณรงค์ศักดิ์ นิธิจิรวุฒน์, สัมภาษณ์, 5 เมษายน 2545) และอีกกรณีหนึ่งคือ การคัดเลือกรวมกรรมการศูนย์ประสานงานองค์กรชุมชนระดับตำบล ปรากฏว่าพัฒนากรอำเภอต้องเรียกประชุมถึง 3 ครั้ง เนื่องจากองค์ประชุมมาไม่ครบ เพราะหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปมากกว่าอีกฝ่ายจะล้มการประชุม จนเมื่อเรียกประชุมครั้งที่ 3 พัฒนากรอำเภอจึงต้องตัดสินใจตัดสินผู้ขาดประชุม ซึ่งเป็นคราวที่ฝ่ายสนับสนุนโครงการมาร่วมน้อยกว่า ผลคือฝ่ายคัดค้านโครงการได้เป็นทั้งประธานและรองประธานกรรมการ ทำให้อีกฝ่ายถอนตัวออกไปไม่ร่วมกิจกรรม (ปรีญดา ศิริรวาท, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

2. ผลกระทบในเชิงบวก

แม้ว่าจะเกิดผลกระทบในเชิงลบดังข้างต้น แต่เมื่อความขัดแย้งในการจัดการโครงการเข้าสู่กระบวนการยุติ (terminating process) หรือหลังจากมีมติย้ายที่ตั้งโครงการแล้ว ผลกระทบที่ตามมานั้นปรับตัวเข้าสู่แนวทางที่สร้างสรรค์ ดังนี้

2.1 ขยายบทบาทการเมืองภาคประชาชน

ความขัดแย้งในการจัดการโครงการก่อตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม จังหวัดชลบุรี ทำให้เกิดการขยายบทบาทการเมืองภาคประชาชน เนื่องจากที่ผ่านมาประชาชนขาดการมีส่วนร่วมทางการเมือง และมอบอำนาจตัดสินใจให้แก่ผู้บริหารมาโดยตลอด (กมล เลิศประเสริฐเวช, สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2545) แต่ในกรณีนี้การตัดสินใจของผู้บริหารไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน และอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนโดยตรง อาทิ ก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นอันเนื่องมาจากการหมักหมมของมูลฝอย ทำให้น้ำเสียซึมเล็ดอันเนื่องมาจากการรั่วซึมของน้ำชะล้างมูลฝอย และทำให้พืชผลการเกษตรและปศุสัตว์ติดเชื้อโรคอันเนื่องมาจากแหล่งน้ำเกิดการปนเปื้อนสารพิษ เป็นต้น ประชาชนจึงตื่นตัวต่อการรักษาสิทธิของตนเองและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะมากขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่าเกิดกระบวนการเรียนรู้การเมืองภาคประชาชน (ปริยดา ศิริรวาท, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545) ดังที่อาจารย์ทศวิ โอภาสวรรณ นักวิชาการด้านภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการคัดค้านโครงการกล่าวว่า

“เมื่อเกิดกรณีนี้ทำให้ประชาชนเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกัน เดิมตกอยู่ใต้อำนาจของผู้นำฝ่ายเดียว ซึ่งไม่ใช่ผลดีในกระบวนการประชาธิปไตย เป็นเสมือนบาดทะยักที่เกาะกินเนื้อกัดกระดูกอยู่ เมื่อเกิดความขัดแย้งเท่ากันเป็นการเปิดบาดแผลบาดทะยัก ให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการปกครองตนเอง เท่ากันเป็นการรักษาบาดทะยักที่ถูกต้อง” (ทศวิ โอภาสวรรณ, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2545)

การเมืองภาคประชาชนที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมคือ ชมรมสร้างสันติสุขที่ก่อตั้งขึ้น โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อต่อต้านศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม ได้ปรับบทบาทของตนเองมาทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนต่าง ๆ เพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมสาธารณะ ทั้งกิจกรรมพัฒนาการเกษตร กิจกรรมอุตสาหกรรมชุมชน กิจกรรมเสริมสร้างวัฒนธรรม และกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ปริยดา ศิริรวาท, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545) กรณีนี้เป็นเช่นเดียวกับกลุ่มปลวกแดง จังหวัดระยอง ที่ได้ร่วมกันคัดค้านศูนย์บำบัดกากอุตสาหกรรมเจน โกว์ เนื่องจากเกรงกลัวผลกระทบต่าง ๆ โดยได้จัดองค์กรประชาชนขึ้น ได้แก่ สหพันธ์ประชาชนเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาภาคตะวันออก ซึ่งเมื่อต่อต้านโครงการสำเร็จก็ยังดำเนินกิจกรรมตามอุดมการณ์ที่ใช้ต่อต้านโครงการต่อไป เช่น การจัดกิจกรรมอนุรักษ์น้ำเพื่อการเกษตร การจัดโครงการเกษตรเชิงนิเวศน์ เป็นต้น

ลักษณะการก่อตัวและการเคลื่อนไหวเช่นเดียวกันนี้ ทำให้ทั้งสองกลุ่มเชื่อมโยงเข้าเป็นเครือข่ายเดียวกัน โดยกลุ่มปลวกแดงซึ่งก่อตัวมาก่อนมีบทบาทเป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษา (ละเอียด นาคกรอง, สัมภาษณ์, 8 กันยายน 2545)

การเมืองภาคประชาชนมีผลดีคือ ทำให้ประชาชนรู้จักบทบาทในการพัฒนาสังคม เรียนรู้การปกครอง และการพัฒนาด้วยตัวเอง (local self government) นำไปสู่การสร้างประชาสังคม (civil society) ให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของระบบประชาธิปไตย (ธนสวรรค์ เจริญเมือง, 2542) การเมืองภาคประชาชนที่ก่อตัวขึ้นยังอาจปรับตัวเข้าสู่การเมืองในรูปแบบที่เป็นทางการได้ โดยการส่งตัวแทนเข้าสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งการเลือกตั้งเทศบาลตำบลหนองใหญ่สมัยหน้ามีแนวโน้มสูงที่จะเป็นเช่นนี้ ดังที่ตัวแทนแต่ละฝ่าย และบุคคลที่เกี่ยวข้องได้กล่าวว่า

“จริง ๆ ไม่ได้มุ่งหวังทางการเมือง แต่ถ้าประชาชน ไม่มีทางเลือก ต้องการเรา ก็อาจเป็นไปได้ที่จะลงสมัคร” (ปริญดา ศิริรวาท, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

“คิดว่าคราวหน้า เขาเข้ามาแข่งแน่ ทั้ง ๆ ที่เมื่อก่อนไม่เคยจะมาสนใจอะไร” (กมล เลิศประเสริฐเวช, สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2545)

“เห็นว่ามีกลุ่มอื่น ๆ กำลังฟอร์มทีมอยู่เหมือนกัน คราวหน้าน่าจะมีหลายกลุ่มมาแข่งขันกัน” (ณรงค์ศักดิ์ นิธิจิรวัดน์, สัมภาษณ์, 21 กรกฎาคม 2545)

หากฝ่ายคัดค้าน โครงการหรือกลุ่มอื่น ๆ ส่งตัวแทนเข้าสมัครรับเลือกตั้งจริงจะเป็นผลดีต่อประชาชนมากขึ้นตามกลไกประชาธิปไตย จากที่การเลือกตั้งเทศบาลตำบลหนองใหญ่ที่ผ่านมา มีผู้สมัครเพียงกลุ่มเดียว ประชาชนจึงไม่มีสิทธิเลือก เมื่อมีการแข่งขันเสรีประชาชนจะมีสิทธิกำหนดผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นตัวแทน ทำให้ประชาชนสามารถเรียกร้องและเสนอข้อคิดเห็นต่าง ๆ ผ่านตัวแทนที่ตนเลือกเข้ามาได้ และตัวแทนเหล่านั้นจำเป็นต้องรับฟังทุกข้อเรียกร้องและข้อคิดเห็นเพื่อประสานความหลากหลายดังกล่าวให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนให้มากที่สุด หากไม่แล้วอาจสูญเสียคะแนนเสียงในการเลือกตั้งคราวหน้า

2.2 ความตื่นตัวในการแก้ไขปัญหามูลฝอย

ผลกระทบของความขัดแย้งในระยะยาวได้กระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการแก้ไขปัญหามูลฝอยอย่างจริงจัง ทั้งในส่วนของผู้คัดค้าน โครงการและส่วนของผู้สนับสนุนโครงการ ที่ต่างหยิบยกปัญหามูลฝอยขึ้นมาเป็นวาระเร่งด่วน เพื่อแสวงหามาตรการในการจัดการแก้ไข

ในส่วนของฝ่ายคัดค้าน เมื่อชมรมสร้างสันติสุขต่อต้าน โครงการศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม จังหวัดชลบุรี โดยอ้างเหตุผลสำคัญประการหนึ่งว่า โครงการนี้เป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ไม่สามารถแก้ปัญหามูลฝอยล้นเมืองได้จริง เพราะจะทำให้คนขาดจิตสำนึก เกิดความมั่งง่าย และผลิตมูลฝอยเพิ่มขึ้นเนื่องจากไม่ต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง ดังนั้นจึงเสนอแนวทางแก้ไขว่า ควรปลูกจิต

สำนักของประชาชนให้ตระหนักต่อปัญหา และร่วมกันลดปริมาณมูลฝอยจากแหล่งกำเนิด ซึ่งจะทำให้ท้องถิ่นต่าง ๆ สามารถจัดการมูลฝอยได้ด้วยตนเองและเป็นไปอย่างยั่งยืน (ปริยดา ศิริรวาท, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545 ; ทศวิ โอภาสวรรณ, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2545 ; กฤษฎา บานชื่น, สัมภาษณ์, 22 สิงหาคม 2545)

เมื่อได้แสดงเหตุผลและทางออกเช่นนั้น ชมรมสร้างสันติสุขจึงดำเนินการตามหลักการของตนอย่างเป็นรูปธรรมขึ้น โดยจัดโครงการ “การบริหารขยะชุมชนด้วยตนเอง” ซึ่งเริ่มเมื่อเดือนกันยายน ปี 2544 มีงบประมาณทั้งสิ้น 338,500 บาท โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานพัฒนาชุมชน ตามโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนเมืองและชนบท เป็นจำนวนเงิน 200,000 บาท ส่วนอีก 138,000 บาท เป็นเงินสมทบจากเครือข่ายชุมชนทั้ง 7 กลุ่มที่เข้ามาทำงานร่วมกัน ประกอบด้วย ชมรมสร้างสันติสุขซึ่งเป็นศูนย์กลางการดำเนินงาน กลุ่มรักษ์หนองใหญ่ กลุ่มรักษ์หนองผักหนาม กลุ่มห้างสูง กลุ่มบ้านคลองพลู กลุ่มบ้านเขาสก และกลุ่มบ้านหนองเสือช้าง (ปริยดา ศิริรวาท, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

โครงการการบริหารขยะชุมชนด้วยตนเอง มีวัตถุประสงค์เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ สร้างวัฒนธรรมการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง เพื่อลดปริมาณขยะ และสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมร่วมกับสังคม พร้อมกันนี้ยังเน้นพัฒนาความสามารถและการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กรและเครือข่ายในการบริหารจัดการชุมชน เชื่อมโยงองค์กร เครือข่าย และหน่วยงานอื่น ๆ ให้ประสานความร่วมมือกันแบบพหุภาคีในท้องถิ่น และเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน

โครงการดังกล่าวประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ โดยแบ่งกลุ่มรับผิดชอบเฉพาะ เป็นต้นว่า กลุ่มรักษ์หนองใหญ่ รับผิดชอบกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการคัดแยกขยะ กลุ่มห้างสูง รับผิดชอบกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพจากขยะเปียก ชมรมสร้างสันติสุข รับผิดชอบกิจกรรมศูนย์รีไซเคิลอำเภอหนองใหญ่ กิจกรรมศูนย์รีไซเคิลชุมชน 5 จุด กิจกรรมศูนย์ปุ๋ยชีวภาพชุมชน และกิจกรรมพัฒนาบุคลากร และยังมีกิจกรรมที่ร่วมกันทุกกลุ่มโดยแบ่งพื้นที่รับผิดชอบซึ่งได้แก่ กิจกรรมจัดตั้งธนาคารขยะและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการคัดแยกขยะ (ปริยดา ศิริรวาท, สัมภาษณ์, 6 เมษายน 2545)

กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มีทั้งที่ดำเนินการลุล่วงไปแล้ว และที่อยู่ระหว่างดำเนินการ ซึ่งไม่ว่าจะบรรลุสัมฤทธิ์ผลหรือไม่เพียงใดก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ฝ่ายคัดค้านโครงการได้แสดงออกก็คือความตั้งใจจริงในการแก้ปัญหามูลฝอย มิใช่เพียงแค่นำเสนอวาทกรรมมาหักล้างการก่อตั้งโครงการหรือปิดการให้พื้นตัวเท่านั้น

ในส่วนของผู้สนับสนุน เมื่อโครงการประสบปัญหาการต่อต้านจากชุมชนท้องถิ่น จนกลายเป็นความขัดแย้ง และจำต้องย้ายที่ตั้งโครงการ ทำให้ผู้รับผิดชอบโครงการตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างการยอมรับให้กับชุมชนท้องถิ่น โดยผู้บริหารโครงการหลายคนได้สรุปตรงกันว่า ความขัดแย้งกับชุมชนนั้นเกิดจากประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น ตลอดจนขาดการประชาสัมพันธ์อย่างเพียงพอ ประชาชนจึงขาดความเชื่อมั่น (จิรายุทธ อินทรวารี, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2545 ; สมชาย คุณปลื้ม, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2545 ; ภิญญ์ ดันวิเศษ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545)

สิ่งที่แสดงออกถึงความพยายามในการแก้ปัญหาได้แก่ การที่ผู้บริหารโครงการระดับสูงจากหน่วยงานของรัฐทั้งผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 3 จังหวัดชลบุรี นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี และประธานประสานแผนพัฒนาท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี ได้เข้าชี้แจงต่อประชาชนและสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบางพระด้วยตนเอง พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ชาวบ้านส่งตัวแทนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการในการจัดซื้อที่ดินสำหรับก่อตั้งโครงการอีกด้วย ทำให้สามารถควบคุมและป้องกันความขัดแย้งในการจัดการโครงการได้ (สมชาย คุณปลื้ม, สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2545 ; จิรายุทธ อินทรวารี, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2545 ; ภิญญ์ ดันวิเศษ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545 ; ทนงศักดิ์ พวงน้อย, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545)

นอกจากนี้ ผู้ริเริ่มนโยบายศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม คือกระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ ยังได้จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ (work shop) เรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมูลฝอย” ขึ้นเมื่อวันที่ 10 กันยายน 2544 ที่โรงแรมเดอะซิติ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ผู้ร่วมสัมมนา ประกอบด้วย เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล รวมถึงองค์กรเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในสามจังหวัดภาคตะวันออก คือ ระยอง ฉะเชิงเทรา และชลบุรี โดยมีนายสนธยา คุณปลื้ม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ และนายศิริชัย ไพโรจน์บริบูรณ์ อธิบดีกรมควบคุมมลพิษ เข้าร่วมสัมมนาด้วย ทั้งนี้ กระทรวงวิทยาศาสตร์ ฯ โดยกรมควบคุมมลพิษให้ความเห็นว่า หากไม่เร่งแก้ปัญหามลพิษของประชาชนต่อโครงการก่อตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอย ในขณะที่มูลฝอยเพิ่มขึ้นอยู่ทุกขณะ อาจทำให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของทุกชุมชนยิ่งรุนแรงมากขึ้นในอนาคตอันใกล้ แนวทางหนึ่งที่จะดำเนินการได้เพื่อลดการต่อต้านของประชาชน คือ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาโครงการตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงการก่อสร้างระบบกำจัดมูลฝอย รวมถึงการตรวจสอบในขณะที่มีผลการดำเนินการจนถึงสิ้นสุดโครงการ การสัมมนาครั้งนี้ ได้เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมสัมมนาได้พิจารณาและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนอีกด้วย (ก.วิทย์ ฯ สยบมือบ้านรงค์. ขยะ จัดสัมมนาชิงชาวบ้านมีส่วนร่วม, 2544, หน้า 13)

เพื่อให้การแก้ไขปัญหามูลฝอยตามแนวทางดังกล่าวสัมฤทธิ์ผลยิ่งขึ้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีได้จัดโครงการขึ้นมารองรับ 2 โครงการ คือ “โครงการอบรมรณรงค์การแยกขยะมูลฝอย” และ “โครงการธนาคารขยะรีไซเคิล” (จิรายุทธ อินทวารี, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2545 ; ภิญญู ตันวิเศษ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545) โดยสรุปสาระพอสังเขปได้ดังนี้

องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีได้ประสานความร่วมมือกับสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 3 และองค์กรท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดชลบุรี จัดโครงการอบรมรณรงค์การคัดแยกมูลฝอยให้กับตัวแทนประชาชนและผู้นำท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความตระหนักและมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย แผนการอบรมจัดขึ้น 5 ครั้ง ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ดังนี้ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี, 2545 ข, หน้า 6)

รุ่นที่ 1 วันที่ 14 มีนาคม 2545 ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลแหลมฉบัง

รุ่นที่ 2 วันที่ 28 มีนาคม 2545 ณ ห้องประชุมเทศบาลเมืองศรีราชา

รุ่นที่ 3 วันที่ 24 เมษายน 2545 ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี

รุ่นที่ 4 วันที่ 13 พฤษภาคม 2545 ณ ศาลาประชาคมเทศบาลเมืองบ้านบึง

รุ่นที่ 5 วันที่ 23 พฤษภาคม 2545 ณ ศาลาประชาคม อำเภอบางละมุง

ส่วนโครงการธนาคารขยะ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีได้รับความร่วมมือจากกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยใช้งบประมาณทั้งสิ้น 500,000 บาท มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ สร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการคัดแยกมูลฝอย เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ โดยได้ก่อตั้งธนาคารขยะขึ้นในโรงเรียนต่าง ๆ พร้อมทั้งอบรมครูและนักเรียนให้เกิดความเข้าใจในกิจกรรมนี้ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี, 2545 ก, หน้า 1-2)

รูปแบบของกิจกรรมคือ ให้นักเรียนนำมูลฝอยที่รีไซเคิลได้มาเก็บรวบรวมไว้ที่ธนาคารขยะ ซึ่งแต่ละชั้นจะมีการบันทึกคะแนนให้ จากนั้นโรงเรียนจะหมุนเวียนเอามูลฝอยนี้ไปขายแล้วนำเงินมาซื้ออุปกรณ์การเรียนแจกจ่ายนักเรียนตามคะแนนที่สะสมไว้ ซึ่งปี 2545 โครงการนี้ได้ดำเนินการไปแล้วในโรงเรียนนาร่อง 20 แห่ง คาดว่าปี 2546 จะมีโรงเรียนเข้าร่วมโครงการเพิ่มเป็น 100 โรงเรียน (จิรายุทธ อินทวารี, สัมภาษณ์, 30 เมษายน 2545 ; ภิญญู ตันวิเศษ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545) ทั้งนี้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรีได้จัดทำเป็นโครงการต่อเนื่องโดยบรรจุไว้ในแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ระยะกลาง 5 ปี (2545-2549) ทำเนียบแผนงาน/โครงการสาขาพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โครงการรณรงค์คัดแยกขยะ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี, 2545 ก, หน้า 1-2)

นอกจากสองโครงการข้างต้นแล้ว องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรียังได้จัดกิจกรรมย่อยขึ้น คือการทอดผ้าป่าขยะ โดยได้นิมนต์พระพยอมมาเทศน์ กิจกรรมนี้จัดขึ้นในวันที่ 23-24

พฤษภาคม 2545 ที่ลานจอดรถองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึก
การกำจัดมูลฝอยโดยกระบวนการรีไซเคิล (ภิญโญ ตันวิเศษ, สัมภาษณ์, 21 พฤษภาคม 2545)

ฝ่ายสนับสนุนโครงการก่อตั้งศูนย์กำจัดมูลฝอยรวม จังหวัดชลบุรี ได้แสดงถึงความมุ่งมั่นตั้งใจในการที่จะแก้ไขปัญหามูลฝอยอย่างจริงจัง จึงอาจกล่าวได้ว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นเป็นบทเรียนที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ได้เช่นกัน

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University